Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Kulturní, historické a sociální souvislosti migrace

Světlana Porsche

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

KULTURNÍ, HISTORICKÉ A SOCIÁLNÍ SOUVISLOSTI MIGRACE

Světlana Porsche

Recenzentka:
PhDr. Helena Hnilicová, Ph.D.

© Mgr. Světlana Porsche, 2019

© ZSF JU v Českých Budějovicích, 2019

ISBN 978-80-7394-751-4

Obsah

1 Migrace – základní charakteristika, typologie 5

2 Socioekonomické příčiny migrace, dopady na zemi původu a cílovou zemi 13

3 Environmentální příčiny migrace, světové oblasti 17

4 Vývoj migrace v historickém a geografickém kontextu 23

5 Současná největší migrační ohniska, vznik a vývoj v čase 27

6 Vývoj migrace a demografických charakteristik 36

7 Migrace v zemích střední a východní Evropy 41

8 Evropská unie a migrace 49

9 Migrace v České republice – sociokulturní, ekonomické a historické souvislosti 56

10 Asie – migrace, dopady na zemi původu a cílovou zemi 61

11 Amerika – migrace, dopady na zemi původu a cílovou zemi 67

12 Austrálie – migrace, příčiny a dopady 74

13 Další vybrané regiony a analýza jejich migrace 78

14 Problematika nelegální migrace v České republice 83

15 Internetové adresy 90

16 Seznam použitých zkratek 91

1 Migrace – základní charakteristika, typologie

Klíčová slova: *azylant; cizinec; emigrace; imigrace; imigrant; mezinárodní ochrana; migrace; příčiny migrace; reemigrace; uprchlictví*

„Každý má právo na takovou životní úroveň,
která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt
i zdraví a blahobyt jeho rodiny…"
Všeobecná deklarace lidských práv a svobod, článek 25(1)

Německý ministr vnitra Horst Seehofer prohlásil,
že migrace je „matkou všech problémů" [1].

Migrace je dnes často označována za novodobý fenomén, a to i navzdory tomu, že se s ní setkáváme napříč historií lidstva. Už odnepaměti je jednou ze společenských strategií k získávání zdrojů obživy a energií, vyrovnávání se s nepříznivými přírodními vlivy, řešení společenských konfliktů a dosahování inovací. Putování lovců mamutů za kořistí, rozmach římského impéria, století stěhování národů, válečná tažení Alexandra Velikého či mongolských hord, křížové výpravy, zámořské plavby a objevování Nového světa, atlantický obchod s otroky, cesty Evropanů za vidinou lepšího života do Ameriky – to vše je jen malým střípkem, stručnou ukázkou období a epoch, které se vyznačovaly přesunem obrovského množství osob.

Dějiny českých zemí nejsou v tomto ohledu výjimkou, dokonce se dá říci, že je migrace přímo formovala. V době ledové tvořila česká kotlina významný průchod mezi severním pevninským ledovcem a alpským ledovcem na jihu. Během následujících staletí prošla přes naše území celá řada kmenů a národů, z nichž každý zde zanechal určitou stopu. Nejedná se přitom jen o pozůstatky sídel, jakými jsou keltská oppida nebo tábory římských legií, ale také o vliv na geografické názvy, lidovou slovesnost či zvyky. Naši historii ovlivnily také četné válečné konflikty a další pohnuté události, během nichž docházelo k přesunům nemalého počtu lidí.

Namátkou lze připomenout období husitských válek, stavovské povstání a s ním spojený odchod řady protestantů do zahraničí, a to včetně význačných osobností, mezi které patří například Jan Ámos Komenský, pronásledování a perzekuce Židů během druhé světové války, následný odsun německého obyvatelstva a emigrace v letech 1948 až 1989.

Narůstající počet migrantů a skutečnost, že mnozí z nich se usazují v ČR natrvalo, implikuje potřebu se tomuto tématu na akademické půdě systematicky věnovat. Z hlediska zdraví a zdravotní péče jsou migranti rizikovou skupinou a také jsou cílovou skupinou pro poskytování sociálních služeb.

Novodobá migrace je charakteristická tím, že se možnost přesunu z místa na místo stala díky rozvoji infrastruktury i komunikačních technologií a snazšímu přístupu k informacím dostupnou výrazně širšímu okruhu lidí, a to takřka ve všech částech světa. Oproti dřívějším dobám je v pohybu daleko více žen, které podle šetření Organizace spojených národů tvoří necelou polovinu všech migrantů, konkrétně 48 %. Výrazně se rozšířily důvody migrace, které se navíc často překrývají a prolínají. Migrace se rovněž stala velkým politickým tématem. Často se tak setkáváme s představami o střetu dobývaných, za něž se například považuje řada obyvatel tzv. pevnosti Evropa, s dobývajícími, jak jsou mnohdy označováni migranti či uprchlíci do Evropy či jiných míst světa přicházející [2]. Novou a v mnohém specifickou skupinou jsou lidé, převážně vysokoškolští studenti a vysoce kvalifikovaní pracovníci a manažeři, kteří se flexibilně přesouvají po světě a žijí v jakési anglofonní globální komunitě. Vzhledem k tomu, že pracují v mezinárodních týmech a v relativně krátkém časovém horizontu okolo jednoho až dvou let počítají s přesuny na další místa, nemají potřebu integrovat se do místních struktur, učit se jazyk země, ve které pobývají, a seznamovat se se zvyklostmi jejích obyvatel.

Vymezení pojmu migrace

Lidská migrace neboli stěhování znamená prostorové přemisťování osob z jednoho území na druhé, ať už na dobu kratší, delší, případně natrvalo. Pohyb lidí obvykle probíhá na dlouhé vzdálenosti, přičemž překračuje hranice jednotlivých států, ale vnitřní migrace je také možná. Součástí

migrace mohou být jednotlivci, rodiny anebo větší skupiny. Migrace není krátkodobá návštěva u příbuzných či přátel, za migraci nelze považovat ani každodenní dojíždění do vzdělávacího zařízení či zaměstnání nebo dovolenou ve vzdálené zemí. Migraci je možné chápat jako změnu trvalého pobytu či dlouhodobého pobytu.

Na základě toho dělíme migraci na **vnitřní** a **mezinárodní** [3]. V případě **vnitřní migrace** dochází ke změně trvalého pobytu v rámci jednoho státu. **Mezinárodní migrace** je charakteristická změnou obvyklého pobytu za hranice státu.

V rámci demografického či sociologického výzkumu se můžeme setkat s pojmem **čistá migrace**, která vyjadřuje rozdíl mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých osob a lze ji také označit jako **migrační přírůstek** nebo **migrační saldo** [3]. V procesu populačního vývoje je migrace spolu s porodností a úmrtností považována za klíčový prvek, který výrazně ovlivňuje společenské a kulturní změny obyvatel na všech úrovních. V důsledku ekonomického rozvoje se intenzita migrace neustále zvyšuje.

Z pohledu migrace rozlišujeme dva základní pojmy – **emigrace** (vystěhování) a **imigrace** (přistěhování). Emigrace znamená dobrovolné či nucené přestěhování na jiné území, mimo domovskou oblast. V případě návratu emigranta do místa svého původu se hovoří o tzv. **reemigraci**. **Emigranta** lze tedy charakterizovat jako osobu, která opouští území svého domovského státu, aby se usídlila v zahraničí. Naopak imigrace se vyznačuje změnou místa pobytu směrem na území jiného státu, než je domovská země, a **imigrant** je tudíž cizinec, který přichází do naší země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru.

V dnešní době je migrace chápána jako pohyb osob nebo jejich skupin, a to přes hranice nebo na území jednoho státu. V podstatě se jedná o pohyb populace v nejširším slova smyslu, tedy jakýkoli přesun obyvatel z místa na místo, bez ohledu na motiv, rozložení a časový horizont.

Migrantem je podle OSN každý člověk, který překročí mezinárodně uznávané hranice a v cizině se zdržuje déle než jeden rok, nehledě na příčiny a způsoby migrace [4]. Tato definice nezohledňuje krátkodobě cestující osoby, jako jsou turisté, podnikatelé nebo sezonní dělníci.

Organizace spojených národů odhaduje, že ve světě momentálně (31. 12. 2017) žije 258 milionů lidí mimo svou zemi původu; 26 milionů z nich tvoří uprchlíci a žadatelé o azyl.

Počet migrantů se podle ní globálně nadále zvyšuje.

Zahraniční migranti údajně v současnosti tvoří 3,4 procenta světové populace, což je o 0,6 procent více než na přelomu tisíciletí. V letošním roce žilo nejvíce imigrantů ve Spojených státech (49,8 milionu), za nimi následovaly Saúdská Arábie, Německo a Rusko (přibližně 12 milionů) a Velká Británie (9 milionů). Podle OSN nejvíce migrantů pak pochází ze zemí Asie (106 milionů) a Evropy (61 milionů).

Migrace je realizována buď dobrovolně, tzn. na základě vlastního rozhodnutí, nebo pod nátlakem, který je na dotyčnou osobu vyvíjen, tzn. že člověk musí své teritorium změnit proti své vůli. Ať už se jedná o **dobrovolnou**, či **nedobrovolnou migraci**, má to vždy určitý dopad jak na místo, odkud dotyčný odešel, tak na místo, kde se nyní nachází.

Ať už je však příčina odchodu jakákoliv, **základním motivem je vždy zlepšení stávající situace**, nehledě na to, zda se jedná o migraci nucenou, či dobrovolnou. Rozdíl je možné najít v okolnostech, za kterých lidé svůj domov opouštějí. Člověk, který se stěhuje **dobrovolně**, chce nejčastěji zlepšit jednu či více oblastí svého života, například najít lepší práci, kvalitnější školy a zdravotní péči, zdravější životní prostředí atd. Pro toho, kdo je k odchodu naopak **donucen**, bývá zásadním motivem ohrožení osobní bezpečnosti, ať už kvůli přírodní katastrofě, probíhajícímu válečnému konfliktu, nebo pronásledování z politických, náboženských či etnických důvodů. Zlepšení situace v tomto případě často neznamená nic menšího než záchranu života.

Migrace má zpravidla **tři dimenze**: změnu bydlení, změnu zaměstnání a proměnu v sociálních vztazích.

Faktory ovlivňující migraci

V souvislosti s migrací se často hovoří o tzv. **„pull"** a **„push" faktorech**. **„Pull" faktory** chápeme jako důvody, kvůli kterým chtějí lidé opustit místo svého původu. Ve své podstatě jsou pozitivními skutečnostmi, které přitahují a lákají k odchodu na jiné místo. Jedná se například o vyhovující zeměpisnou polohu a přírodní podmínky, ekonomickou prosperitu, lepší pracovní příležitosti, občanskou vybavenost, osobní, náboženské a politické svobody, přítomnost příbuzných a přátel. **„Push" faktory** vnímáme naopak jako důvody, které nutí lidi opustit místo svého narození. Jedná se o negativní skutečnosti, které z určitého místa vypuzují, mnoh-

dy doslova vyhánějí z domovů. Spadá mezi ně například nízká úroveň životních podmínek, nedostatek ekonomických a pracovních příležitostí, korupce, vysoká kriminalita, znečištěné životní prostředí, represe, a to z důvodů politických, náboženských a etnických, přírodní katastrofy, válečné konflikty.

Dopady migrace

Migrace silně ovlivňuje země, odkud lidé odcházejí a do nichž míří, a to jak v negativní, tak i pozitivní rovině. Velkým problémem, se kterým se dnes potýká řada „rozvojových" zemí, je odchod kvalifikovaných a vzdělaných lidí, tzv. **odliv mozků** (brain drain). Země tím neztrácí jen investice vložené do jejich studia, hodnotu jejich práce a peníze, které by odváděli zpět do státního rozpočtu, ale především jejich lidský potenciál. V budoucnu by tito lidé s největší pravděpodobností tvořili ekonomickou a intelektuální elitu státu.

Příliv mozků (brain gain) je naopak velmi žádaný v „rozvinutých" zemích, které díky němu získávají kvalifikované pracovníky, aniž by musely investovat do jejich vzdělání. Příchod těchto lidí zaceluje mezery v oborech, kde je místních odborníků nedostatek, jako je tomu například ve zdravotnictví a vědních oborech. Pro rozvojové země je odchod nadaných a kvalifikovaných lidí zásadní ztrátou, protože má trvalý charakter. Řada kvalifikovaných lidí se po nabytí kvalitního vzdělání a rozvinutí svých schopností vrací do země původu, kde se snaží uplatnit zkušenosti získané v zahraničí. V této souvislosti hovoříme o tzv. **cirkulaci mozků** (brain circulation). Ta je vnímána jako nejlepší řešení problému odlivu mozků.

Výrazným prvkem novodobé migrace je **růst počtu migrujících žen**, které dnes tvoří bezmála polovinu všech migrantů. V cílových zemích získávají vzdělání a zkušenosti, aktivně působí na trhu práce, převážně v oblasti péče o domácnost, děti a seniory. Získané zkušenosti mohou přispět k rozvoji země původu, odchod žen nicméně přináší i určitá negativa. Typickým příkladem je rozbití tradičního modelu rodiny, kdy se o děti starají příbuzní, například prarodiče.

Řadu vyspělých zemí trápí problém s nízkou porodností a s tím související **stárnutí populace**. Tento trend přistěhovalci zvrátit nemohou, ale

mohou jej alespoň **zpomalit a zmírnit** tak jeho dopady. Migranti **zaplňují mezery na trhu práce**, když obsazují pozice, o které není mezi místními obyvateli zájem, nebo naopak nastupují na místa vyžadující vysokou odbornost (viz brain gain).

Příchod migrantů vzbuzuje v cílových zemích rozporuplné reakce, mezi nimi i nedůvěru a obavy. Objevují se názory hlásající, že migranti zvyšují kriminalitu, berou místním obyvatelům práci, či jim dokonce vnucují zvyky své domoviny. Tato vyjádření se málokdy zakládají na pravdě, daleko častěji pramení z pouhé neznalosti a prostého strachu z neznámého nebo nezvyklého. Není to ovšem tak, že by k sociálním problémům nedocházelo. V některých lokalitách vznikají uzavřená nebo izolovaná společenství, kde může časem dojít k nebezpečné eskalaci nespokojenosti, a to zejména u druhé a třetí generace migrantů, které bývají frustrovány omezenými možnostmi uplatnění (například Kurdové v Německu). Předejít sociálnímu pnutí a případnému vyhrocení situace lze v tomto případě vhodnou integrační politikou, která by měla usnadnit začlenění migrantů do většinové společnosti.

Migrace a také uprchlictví dnes představují jeden z nejtíživějších globálních problémů lidstva, který je spojen s velkým utrpením těch, kdo prchají, i s politickými těžkostmi v zemích, kam lidé přicházejí. Podle statistik je dnes na světě 20 milionů uprchlíků a uprchlic, kteří jsou v péči Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR). Skutečný počet lidí opouštějících z nejrůznějších závažných důvodů své domovy je však mnohem vyšší, podle odhadů UNHCR se jedná o každého 35. člověka na Zemi.

Uprchlík (nebo běženec) podle definice OSN je člověk, který nedobrovolně opustil svoji rodnou zem nebo stát, kde žil. Uprchlíky lze rozlišovat jako politické uprchlíky (utekli kvůli represivnímu režimu ve své zemi), nebo válečné uprchlíky (utekli kvůli válečné situaci ve své zemi).

Nelegální migrace

V reálném světě se stále více setkáváme i s tzv. **nelegální migrací**, která znamená vstup na území jiného státu bez oprávnění, probíhá bez kontroly a řízení ze strany cílových zemí. Cizinci vstupují do cílových zemí či v nich pobývají bez řádného oprávnění (vízum, pobytové oprávnění).

Řada osob, kterým je později přiznána mezinárodní ochrana, vstupuje na území hostitelského státu taktéž nelegálně. Podáním žádosti o mezinárodní ochranu (azyl) je jejich právní status „legalizován". Ne všichni nelegální migranti, kteří zažádají o mezinárodní ochranu, se však pro ni kvalifikují. V případě nelegální migrace tak často hovoříme o tzv. „smíšených migračních tocích". Nelegální migrace je zpravidla organizována sítěmi převaděčů a může v sobě proto nést aspekt organizovaného zločinu ve formě obchodu s lidmi. Tím, že se ČR zapojila do schengenského systému, se dostala do tzv. bezpečnostní zóny (tzn. ČR je obklopena samými „bezpečnými" zeměmi). Princip spočívá v tom, že zadržení nelegální migranti se vrací do první „bezpečné" země, do které vkročili.

Schengenský prostor je označení pro území 26 evropských států (zemí schengenské dohody, publicistickým slangem zemí Schengenu), na kterém mohou osoby překračovat hranice smluvních států na kterémkoliv místě, aniž by musely projít hraniční kontrolou.

Migraci lze typologizovat dle několika základních **kritérií**:

- kritérium lokalizace: interní a mezinárodní;
- kritérium příčiny: dobrovolná a nucená;
- kritérium časovosti: permanentní migrace a dočasná;
- kritérium legislativy: legální migrace a nelegální;
- kritérium směru: emigrace a imigrace;
- kritérium skupiny: individuální a kolektivní migrace;
- kritérium času: cirkulární migrace, dočasná nebo trvalá;
- kritérium účelu: pracovní migrace, přesídlení aj.;
- kritérium návratnosti: reintegrace, přesídlení.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. *Co znamená termín „čistá migrace"?*
2. *Kdo je emigrant a kdo imigrant?*
3. *Vysvětlete pojem schengenský prostor.*
4. *Jaké tři dimenze má migrace?*
5. *Čím se liší vnitřní a mezinárodní migrace?*
6. *Co znamená „nelegální migrace"?*

7. *Co znamená novodobá migrace?*
8. *Vysvětlete pojmy cizinec a migrant.*
9. *Jaké jsou základní důvody migrace?*
10. *Co znamenají „push" a „pull" faktory?*
11. *Co znamená příliv, odliv a cirkulace mozků?*

Použitá a doporučená literatura

[1] „Migrace je matkou všech problémů," má jasno německý ministr vnitra. Lidovky. [online] [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/vyhrocena-situace-jeste-nedela-z-nemcu-nacisty-nemecky-ministr-vnitra-oznacil-migraci-za-matku-vs.A180906_110549_ln_zahranici_ele

[2] Antošová, Š. (2017). 10 otázek a odpovědí – migrační krize. [online] [cit. 2017-12-25]. Dostupné z: https://www.amnesty.cz/migrace/migrace-otazky-a-odpovedi

[3] Fialová, L. Sociologická encyklopedie. Migrace. [online] [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Migrace

[4] United Nations – informační centrum OSN v Praze (2017). Nová zpráva OSN: Počet mezinárodních migrantů se dál zvyšuje. [online] [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: https://www.osn.cz/nova-zprava-osn-pocet-mezinarodnich-migrantu-se-dal-zvysuje/

[5] Břicháček, T. (2016). Unie ve víru migrační krize. Praha: Institut Václava Klause, 260 s.

[6] Burgetová, E., Černá, M. (2007). Cizinci, našinci a média – Mediální analýzy. Praha: Multikulturní centrum, 106 s.

[7] Člověk v tísni (2018). Migrace v číslech. [online] [cit. 2017-11-25]. Dostupné z: https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/migracevsouvislostech/migracni-statistiky-4518gp

[8] Janáčková, S., Skopeček, J., Slaný, M., Lipovská, H., Šebesta, F., Semín, M., et al. (2016). Masová imigrace: Záchrana nebo zkáza Evropy? Praha: Institut Václava Klause, 221 s.

[9] Uherek, Z., Ošťádalová, Š., Honusková, V., Günter, V. (2015). Migrace: historie a současnost. Ostrava: PANT občanské sdružení, 143 s.

2 Socioekonomické příčiny migrace, dopady na zemi původu a cílovou zemi

Klíčová slova: *azylant; cizinec; emigrace; imigrace; imigrant; mezinárodní ochrana; migrace; příčiny migrace; reemigrace; uprchlictví*

K důvodům učinění obtížného rozhodnutí opustit svůj domov a vydat se do neznáma za nalezením lepších podmínek k přežití patří hladomory, chudoba, demografická nerovnováha v určité oblasti (např. mezi různými etnickými a jinými skupinami, jako např. Albánci a Srbové v Kosovu, Hutuové a Tutsiové ve Rwandě) či v globálním měřítku ekonomická nerovnováha (bohatý sever vs. chudý jih) a rostoucí mladá populace rozvojového světa, která čelí problému nedostatečného přístupu ke vzdělání a k pracovním příležitostem. Stále početnější skupinu běženců tvoří i tzv. ekologičtí uprchlíci, kteří opouštějí své domovy v důsledku naprosté devastace tamního životního prostředí a vyčerpání přírodních zdrojů (zejména v subsaharské Africe), na čemž má podíl jak bezohledná těžařská či průmyslová činnost, tak klimatické změny [1].

Vzhledem k výše uvedenému lze **příčiny migrace** rozdělit do **pěti kategorií**:

1) **ekonomická** (snaha o zabezpečení lépe placené práce a vyššího životního standardu);
2) **sociální** (přístup ke kvalitnější zdravotní péči a vzdělání, pronásledování kvůli příslušnosti k určité sociální skupině);
3) **politická** (pronásledování ze strany vládnoucího režimu);
4) **environmentální** (přírodní katastrofy, ztráta možnosti obživy vlivem změn klimatu);
5) **demografická** (přelidněnost a s ní spojené ekonomické a sociální strádání v některých regionech, stárnutí populace ve vyspělých státech a s tím související potřeba náboru pracovní síly z jiných zemí).

V poslední době se objevují také specifické důvody emigrace, jako např. odlišná sexuální orientace, která není v zemi původu tolerována.

Dobrovolní migranti často hodnotí, zda má cílová země a země původu nějaké **vazby**. To platí hlavně o koloniální minulosti (například Francie a Alžírsko či Pobřeží slonoviny; Velká Británie a Indie či Ghana), ale může jít i o náborové pracovní programy z nedávnější minulosti. S jejich pomocí přišla například do západní Evropy v šedesátých a sedmdesátých letech řada Turků a Maročanů. V případě Československa šlo zase o programy pro Vietnamce.

Významným faktorem je společný **jazyk** a často i krajané, kteří v cílové zemi žijí a působí – tzv. migrační sítě. Takovou sítí může být rodina z vedlejší vesnice nebo veřejné kulturní sdružení krajanů. Krajané v cílové zemi již **znají tamní podmínky a usnadňují dalším migrantům příchod i první měsíce pobytu**.

Důležitým faktorem je také **dostupnost** mnohdy vzdálených států.

Dopady migrace na společnost

Masová migrace jakožto problematický jev, který se v evropské společnosti před pár lety rozšířil, s sebou přináší i svá úskalí. I když lze i v této souvislosti najít jistá pozitiva, je třeba brát velký zřetel na negativní dopady masové migrace na společnost, které ovlivňují sociální a ekonomický systém státu, politický systém a myšlení lidí. Nejvíce negativně jsou veřejností vnímány dopady migrace na bezpečnostní situaci, což může ovlivnit vnímání a racionální uvažování mnoha lidí.

Mnoho ekonomicky vyspělých zemí se v současné době potýká se stárnutím své populace a nízkou porodností. Imigrace situaci nevyřeší, ale spolu s dalšími opatřeními může přispět k vyrovnání tohoto trendu. Ne vždy lze tvrdit, že migranti zabírají pracovní místa vlastním obyvatelům dané země. Migranti často vykonávají práce, o které místní lidé ani nestojí. Bohaté země se snaží přilákat vysoce kvalifikované odborníky, což je pro stát velmi výhodné, neboť z jejich příchodu státy profitují, aniž by musely investovat do jejich vzdělání.

Migranti zásadně přispívají ke kulturnímu, společenskému a ekonomickému životu hostitelských zemí. V průběhu dějin evropskou kulturu vždy obohacovali. Jejich přínos vždy byl a i nadále zůstává významný: příkladem může být Sigmund Freud, otec psychoanalýzy a uprchlík, který unikl nacistickému pronásledování a v roce 1938 se uchýlil do Británie.

Rozlišujeme **pozitivní**, **neutrální** a **negativní** dopady migrace.

Pozitivní dopady:

- Migranti na daních a příspěvcích do sociálního systému často odvádějí víc, než kolik získávají ve formě dávek.
- Kontakt s lidmi z různých částí světa – různorodost, možnost podívat se z jiného úhlu pohledu na věci, které jsou nějak zaběhnuté.
- Šíření nových nápadů, výrobků, pokrmů, sportů, hudby, filmů, …
- Přenos technologií, nejnovějších trendů.
- Propojení domácích firem se zahraničními firmami a investory.
- Nová přátelství.
- Vznik nových firem → nová pracovní místa.
- Obsazení pracovních míst, na kterých chybějí zaměstnanci.
- Peníze do státního rozpočtu (migranti platí daně, pojištění).
- Finanční výpomoc do domovských zemí – remitence.

Neutrální dopady:

- Nárůst počtu obyvatel (*negativní* – vyšší tlak na životní prostředí, na přírodní zdroje apod.; *pozitivní* – více pracovních sil, schopní lidé se mohou lépe uplatnit).
- Změny norem, zvyků ve společnosti (některé změny mohou působit pozitivně, jiné negativně).
- Více uchazečů o pracovní místa (*pozitivní* – zaměstnavatelé si můžou vybrat z většího množství pracovníků; *negativní* – větší konkurence může snižovat cenu práce i šanci získat práci).

Negativní dopady:

- Pracovní síla odchází ze země (často vzdělaní/úspěšní/nadaní lidé) → nedostatek zaměstnanců v zemi, odkud migranti odcházejí.
- Nelegální práce (práce na černo – neodvádí se z ní daně a pojištění, často dochází k porušování práv zaměstnanců).
- Nelegální migrace a s ní spojená trestná činnost (převaděči a pašeráci, gangy a mafie, zneužívání migrantů, …).
- Bezpečnostní riziko – lidé bez dokladů či zločinci.
- Ztráta kořenů, domova, rodiny.
- Negativní chování – xenofobie, diskriminace, urážky, násilí.

- Finance potřebné na integraci, tedy na začlenění migrantů do společnosti (poradenství, výuka jazyků, …).
- Nedorozumění (až konflikty) kvůli rozdílným názorům, postojům, zvyklostem, chování.
- Nepovedená integrace – nepřijetí zákonů a norem dané společnosti; různé skupiny lidí žijí a fungují odděleně – mohou vznikat ghetta.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. *Vyjmenujte důvody migrace.*
2. *Cizinec je ten, kdo českou ekonomiku ohrožuje, nebo ten, kdo jí prospívá?*
3. *Jaké pracovní pozice většinou obsazují cizinci?*
4. *Jaké jsou dopady migrace?*
5. *V čem vidíte pozitivní a negativní dopady migrace?*
6. *Co znamená remitence?*

Použitá a doporučená literatura

[1] Hladomor a podvýživa 2017. UNICEF ČR. [online] [cit. 2017-12-25]. Dostupné z: https://www.unicef.cz/aktualne/124514-hladomor-a-podvyziva--2017?stranka=13

[2] Antošová, Š. (2017). 10 otázek a odpovědí – migrační krize. [online] [cit. 2017-12-25]. Dostupné z: https://www.amnesty.cz/migrace/migrace-otazky-a-odpovedi

[3] Břicháček, T. (2016). Unie ve víru migrační krize. Praha: Institut Václava Klause, 260 s.

[4] Collier, P. (2017). Exodus. Jak migrace mění náš svět. Praha: Libri.

[5] Kabeleová, H. (2003). Ekonomické ukazatele ovlivňující migraci. [online] [cit. 2016-03-09]. Dostupné z: http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/ekonomicke-ukazatele-ovlivnujici-migraci

[6] Pospíchalová, A., Miholová, K. (2013). Dovedu to pochopit: „Migrace" – příručka pro učitele. [online] [cit. 2017-12-26]. Praha: Člověk v tísni, 29 s. Dostupné z: https://www.varianty.cz/publikace/118-aktualizovana-prirucka-dovedu-to-pochopit-omigraci

3 Environmentální příčiny migrace, světové oblasti

Klíčová slova: *environmentální příčiny; migrace; přesídlení; přírodní katastrofy; rozvojové projekty; životní prostředí*

Migrace a životní prostředí

Životní prostředí a jeho kvalita ovlivňují tělesný i duševní stav člověka a je také prokázáno, že kvalita životního prostředí má vliv i na sociální chování člověka. Vliv na člověka a jeho aktivity mají také změny v životním prostředí, které jsou vyvolané přírodním ohrožením různého typu (povodně, zemětřesení, hurikány atd.). Právě proto životní prostředí (jeho stav a kvalita) patří mezi základní determinanty mezinárodní i vnitřní migrace. Dnes stoupá počet obyvatel, kteří se rozhodli migrovat právě kvůli zhoršenému životnímu prostředí v místě svého bydliště. Existuje jasná spojitost mezi degradací přírodních zdrojů a tokem uprchlíků [1]?

Dlouhodobá devastace životního prostředí, způsobená člověkem nebo v důsledku přírodních fenoménů, vede k situaci, kdy jsou lidé z postižených oblastí nuceni opustit své domovy a vyhledat obživu jinde. Tento jev je nazýván **environmentální migrací**.

Hlavní příčiny environmentální migrace lze rozdělit do několika základních kategorií:

1) přírodní katastrofy (např. záplavy, zemětřesení, výbuchy sopek, hurikány);
2) dlouhodobé přírodní změny významně ovlivněné člověkem (např. degradace půdy, desertifikace, změny srážkového režimu);
3) nehody a havárie (např. průmyslové, dopravní či jaderné);
4) rozvojové projekty (např. výstavba přehrad nebo zavlažovacích zařízení, urbanizační procesy, výstavba dopravní infrastruktury, těžba přírodních zdrojů);

5) ozbrojené konflikty a války spojené se zhoršováním stavu životního prostředí (např. konflikty o vodní zdroje, pastviny, ropu, politicky motivované občanské války a zahraniční intervence).

Výše zmíněné příčiny označujeme jako **přímé**, tedy s bezprostředním vlivem na kvalitu a stav životního prostředí. Mezi **nepřímé** příčiny environmentální migrace se řadí populační růst, chudoba obyvatelstva, podvýživa, neúroda, nezaměstnanost, pandemické nemoci, rychlá urbanizace, nestabilní politická situace v zemi apod. Např. nárůst počtu obyvatel neznamená pouze nárůst požadavků na produkci potravin, ale i nárůst požadavků na půdu, vodu a energii. Ve výsledku toto vše znamená rychlejší tempo čerpání těchto zdrojů.

Příčiny vedoucí k environmentální migraci jsou navzájem propojené a nelze je striktně od sebe oddělovat. Příkladem takového propojení různých příčin může být například zemětřesení (záplavy, sesuvy půdy) v zemi, kde vláda (místní samospráva, regionální vláda) není schopná zajistit pomoc s likvidací následků v postižené oblasti. Lidé pak musí odcházet do jiných, nepostižených regionů. Nebo jiný příklad – degradace půdy následně vede k chudobě a ve svém důsledku k ekonomickým ztrátám a až k možné politické nestabilitě. Tato propojenost příčin migrace jen dokazuje obtížnost definice environmentální migrace.

Definice s vymezením typologie

Pro práci mezinárodních humanitárních organizací i národních vlád, které uvolňují prostředky pro potřeby těchto lidí, je důležitá definice environmentálních migrantů (uprchlíků).

Rozlišujeme kategorie:

1. **Environmentálně motivovaní migranti** opouštějí místo svého bydliště relativně dobrovolně, kvůli vážné environmentální hrozbě (např. znečištění životního prostředí). Migrace v tomto případě může být chápána jako strategie zvládání kritické situace nebo způsob adaptace na nové či měnící se environmentální podmínky. Významnou roli mohou hrát i další migrační faktory, jako například politické či ekonomické.

2. **Environmentální přesídlenci** jsou nuceni opustit svá bydliště kvůli ohrožení svých životů, živobytí a prosperity, které se ocitly ve vážném nebezpečí z důvodu negativního působení environmentálních procesů nebo přírodních katastrof, případně i lidské činnosti (černobylská katastrofa). Tuto kategorii environmentálních migrantů můžeme rozdělit na dvě následující podkategorie podle rychlosti přicházejících změn:
   - *rozvážní (pozvolní = slow-onset) environmentální přesídlenci* mají „výhodu" relativně delšího časového období a lepší možnost výběru cílové destinace pro nalezení nového domova a živobytí (ve srovnání s následující subkategorií). Tito lidé mají delší zkušenost s environmentální degradací (např. půdní degradace, změna srážkového režimu) nebo periodicky se opakujícími přírodními katastrofami (povodně, hurikány, zemětřesení aj.);
   - *rychlí (okamžití) environmentální přesídlenci* jsou nuceni se přesídlit z místa jejich stálého pobytu téměř okamžitě před předpovězenou přírodní katastrofou nebo ihned po ní. Jejich bydliště, úroda či jiné způsoby obživy jsou ve většině případů kompletně zničeny.

3. **Rozvojoví** (developmental) **přesídlenci** nuceně opouštějí svá bydliště v důsledku plánovaného využití území, na kterém žijí nebo kde vykonávají hospodářskou činnost. Jejich území je tak plánovaně využito pro nějakou rozvojovou činnost či projekt (např. stavba říční přehrady, zavlažovacích zařízení, dopravní infrastruktury, letišť, postupující urbanizace atd.). Od předešlých kategorií se tito přesídlenci liší především tím, že zde existuje jasná zodpovědnost za jejich vystěhování a tím i určité kompenzace (ne vždy to tak ale je). Existuje zde určitá možnost návratu.

Každá z těchto skupin migrantů má svá specifika, zatímco u environmentálně motivovaných migrantů lze spíše očekávat permanentní migraci, tak u environmentálních přesídlenců to mohou být všechny druhy migrace – dočasná (do 1 roku), cyklická, dlouhodobá (1–3 roky), permanentní (déle než 3 roky).

Světové oblasti environmentální migrace

Kvůli problému s definicí není počet environmentálních migrantů statisticky doložen, avšak podle OSN do budoucna (do roku 2050) je odhadován až na 150 milionů.

Většina environmentální migrace se vyskytuje především v rozvojových zemích. Odhaduje se, že až 2/3 environmentálních migrantů pochází ze subsaharské Afriky (důvodem je nedostatek srážek, degradace půdy atd.). Mezi současná ohniska, „hot spots", environmentální migrace patří dále hlavně Čína, země střední Asie, Bangladéš, Indie, ostrovy v Tichomoří, Mexiko a Střední Amerika. Cílové „destinace" environmentálních migrantů z těchto lokalit jsou pak centrální Čína, Rusko, některé části Indie, Austrálie a Nový Zéland, USA. Potenciální zdroj budoucí environmentální migrace představují země bývalého SSSR, neboť až na 16 % tohoto území (s 20 % jeho obyvatel) je životní prostředí ve velmi špatném stavu.

Za první environmentálními migranty jsou označováni obyvatelé amerického státu Oklahoma. Ve dvacátých a třicátých letech 20. století se celkem asi 3 miliony obyvatel z tohoto státu hromadně vystěhovávalo kvůli neúrodě, která byla způsobená špatným obhospodařováním zemědělské půdy. Nejznámějším příkladem, který způsobil environmentální migraci, je situace kolem Aralského jezera. Vybudováním systému zavlažovacích kanálů, snížením celkového objemu jezera a stoupnutím salinity vody došlo ke znehodnocení půdy v okolí jezera, nemožnosti rybolovu a začínající desertifikaci. Podle OSN až 80 % uskutečněné migrace z této lokality má příčinu právě v této environmentální katastrofě.

Dalším příkladem jsou klimatické změny, které se mohou stát významným činitelem environmentální migrace. Možné zvýšení hladiny světového oceánu může mít za následek ohrožení bydliště obyvatel tichomořských ostrovů. Ale ohrožení se netýká pouze malých ostrovních států. Třicet z 50 největších měst na světě leží na pobřeží – výrazné zvýšení hladiny světového oceánu může obyvatele těchto měst ohrozit. To, že environmentální migrace není pouze doménou rozvojových zemí, dokazuje, co způsobil hurikán Katrina v roce 2005 v USA. Jednalo se celkem o 1,5 milionu dočasných environmentálních migrantů a odhaduje se, že z nich se až 300 tis. vůbec nemusí vrátit do místa bydliště.

Specifickou zemí s velkým počtem environmentálních migrantů je Čína. Velký počet obyvatel je zde nuceně vystěhováno především v sou-

vislosti s výstavbou rozvojových projektů – např. kvůli stavbě přehrady „Tři soutěsky" bylo již vysídleno kolem dvou milionů obyvatel.

Také Česko má zkušenost s environmentální migrací. Koncem 70. let se ze severozápadních Čech kvůli znečištěnému ovzduší a také kvůli rozšiřování těžby hnědého uhlí vystěhovalo mnoho tamních obyvatel. V 90. letech se do Česka přestěhovalo celkem 1 812 volyňských Čechů, jejichž hlavním příchodem zpět do země svých předků byl strach z následků havárie černobylské jaderné elektrárny, která zapříčinila devastaci životního prostředí.

Řešení environmentální migrace

Vědci se shodují, že ztráty způsobené přírodním ohrožením budou v 21. století narůstat. Důvody jsou dva: růst světové populace a rozšiřování aktivit obyvatel do oblastí, které jsou náchylné k přírodnímu ohrožení. Proto je nutné umět zabránit nucené, nedobrovolné migraci obyvatel způsobené právě environmentálními změnami v životním prostředí. Jedním z nutných řešení je urychlené přijetí definice a právního statusu environmentálních migrantů. Nejdůležitějším řešením situace je prevence, tedy schopnost předejít environmentální migraci. Prevence v sobě zahrnuje několik různých úrovní – ať již je to prevence založená na systémech včasného varování před náhlými přírodními pohromami, nebo vlastní ekologičtější chování obyvatel podporující snižování emisí skleníkových plynů. Právě v prevenci, a hlavně v jejím zavádění do praxe, má společnost, a především pak společnost v rozvojových zemích, rezervy. Důležitou roli právě zde hrají rozvinuté země. Je především nutné začít brát environmentální příčiny migrace obyvatel vážně, na to by se měl zaměřit především vědecký výzkum ve vyspělých zemích. Dále, díky dostatečnému technologickému a vědeckému „know-how", mají rozvinuté země schopnosti předejít a dokonce se bránit negativním změnám v životním prostředí, což také činí rozvinuté země méně náchylné k environmentální migraci. Zde lze najít možnost uplatnění projektů v rámci mezinárodní rozvojové pomoci a spolupráce. Spolu s environmentální výukou v rozvojovém světě by tak bylo možné zamezit další devastaci životního prostředí na naší planetě a potažmo tak vyřešit globální problémy lidstva, mezi něž environmentální migrace jistě patří.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. *Co je environmentální migrace?*
2. *Jaké jsou hlavní příčiny environmentální migrace?*
3. *Vyjmenujte nepřímé příčiny environmentální migrace.*
4. *Jaké znáte kategorie environmentálních migrantů?*
5. *Které země jsou nejvíce ohroženy environmentální migrací?*
6. *Odkud pocházeli první environmentální migranti?*
7. *Jaké klimatické změny se mohou stát činitelem environmentální migrace?*
8. *Uveďte případ environmentální migrace v ČR.*
9. *Jaké jsou důvody dalších přírodních ohrožení?*

Použitá a doporučená literatura

[1] Kavanová, K. (2008). Environmentální migrace – úvod do tématu. [online] [cit. 2007-03-16] Dostupné z: http://www.rozvojovka.cz/analyzy/38-environmentalni-migrace-uvod-do-tematu.html

[2] Dluhošová, H. (1998). Analýza programu přesídlování Čechů z oblasti Černobylu. [online] [cit. 2007-03-16]. Dostupné z: http://www.pcr.cz/azyl/integrace2/nks01/prispevek9.pdf

[3] Drbohlav, D. (1994). Hlavní důvody a důsledky mezinárodní migrace obyvatelstva. Sborník ČGS 99(3): 151–162.

[4] Rábelová, E., Třebický, V. (2000). Unese Země civilizaci? Praha: MŽP ČR a Ústav pro ekopolitiku, str. 7–28.

[5] Stojanov, R., Kavanová, K. (2008). Migrace v kontextu environmentálních změn. Geografické rozhledy 5(08–09): 28.

4 Vývoj migrace v historickém a geografickém kontextu

Klíčová slova: *anexe; ekonomická migrace; imigrant; postsovětský prostor; pracovní povolení; příhraniční migrace; tranzitní země; válka*

Vývoj ukrajinské migrace

Ukrajina patří k jedné ze zemí s největším migračním tokem na světě. Je to vysílající, cílová i transitní země.

Za času sovětské éry mezinárodní migrace oficiálně neexistovala. V rámci SSSR však docházelo ke značnému pohybu obyvatel. Z Ukrajiny odcházeli do všech sovětských republik především straničtí funkcionáři, odborníci a příslušníci armády. Mladí lidé mířili na Dálný východ a sever jako dělníci. Na Ukrajinu zároveň průběžně přicházelo množství imigrantů z ostatních sovětských republik.

První větší mezinárodní migrace byla povolena během sedmdesátých let, kdy měli Židé jako první obyvatelé Sovětského svazu možnost odejít do Izraele v rámci slučování rodin. Podobná možnost se v osmdesátých letech otevřela Němcům, Řekům a Polákům.

Zásadní zlom přinesl rozpad Sovětského svazu a vznik samostatného ukrajinského státu v roce 1991. V následujících letech došlo k radikálním změnám, které zasáhly nejen Ukrajinu, ale všechny země postsovětského prostoru. Rozsáhlé etnické a politické migrace se staly jednou z charakteristik první poloviny devadesátých let v této oblasti. Z Ukrajiny odcházelo v první řadě množství Rusů a Bělorusů. Zároveň do země přicházelo množství imigrantů. Na Ukrajinu přišli etničtí Ukrajinci z ostatních postsovětských republik, zejména z Pobaltí a ze střední Evropy. Vedle nich se do země vraceli krymští Tataři. V roce 1992 do země také přišly tisíce etnických Ukrajinců z Podněstří. Vlivem těchto rozsáhlých imigrací měla Ukrajina v roce 1992 rekordně nejvyšší počet obyvatel – přes 52 milionů.

Vzhledem k ekonomické krizi, do které se země dostala, a její politické a sociální nestabilitě začala Ukrajina hrát stále důležitější roli jako transitní země. Kvůli nedostatečné kontrole rusko-ukrajinské hranice se stala pro obyvatele Středního a Dálného východu, jihovýchodní Asie a zemí SNS vstupní branou do Evropy.

V roce 1994 byl přijat zákon o volném pohybu občanů – poprvé po mnoha desetiletích tak bylo možné opustit zemi bez povolení státu. Zároveň byl povolen vznik organizací zaměřených na zprostředkování práce v zahraničí. V kontextu stále se zhoršující ekonomické situace na Ukrajině tak byla otevřena cesta růstu krátkodobé pracovní migrace. Po posledním rozšíření Evropské unie a schengenského prostoru se Ukrajina stala východní vstupní branou do EU.

Ukrajina je však především vysílající zemí. V polovině devadesátých let sloužila příhraniční migrace mezi Ukrajinou a sousedními státy jako jeden z prostředků zvýšení příjmů. Nejčastěji šlo o malé obchodníky dovážející nedostatkové běžné spotřební zboží na místní trh. Sítě a kontakty, zkušenosti z tohoto období pak sloužily jako základ pro masovou pracovní migraci konce devadesátých let. Část migrantů, zejména z východu, míří za prací do Ruska. Jde převážně o mužskou migraci navazující na organizované brigády z osmdesátých let.

Fenomén pracovní migrace je považován především za problém západních částí Ukrajiny. Ze západní Ukrajiny míří většina migrantů do Evropy. Jde o migraci, ve které jsou zastoupeni muži i ženy, někde dokonce převládají ženy (Itálie). Za hlavní destinace je považováno Polsko (200–300 tisíc), Itálie (200 tisíc), Česká republika (200–250 tisíc), Řecko (350 tisíc), Portugalsko (150–200 tisíc), Španělsko (100–200 tisíc), Maďarsko, Slovensko, Německo, Turecko.

Hlavním důvodem pro cestu za prací do zahraničí je ekonomická situace na Ukrajině, nedostatek pracovních příležitostí a nedostatečné platové podmínky, nekvalitní sociální, zdravotní a vzdělávací systém. Ukrajinská ekonomická migrace je cirkulační migrace, většinou jde o obyvatele západních regionů, mnoho Ukrajinců se v ČR usazuje natrvalo. Ukrajinci často přijímají práce, které by pro ně byly na Ukrajině společensky nepřijatelné. Typickým rysem ukrajinské pracovní migrace je vysoký podíl ilegálních a pololegálních migrantů. V důsledku toho představují tito ukrajinští pracovní migranti snadno zneužitelnou skupinu, se značně omezenými možnostmi obrany. Na legalizaci pobytu jejich

zaměstnavatelé nemají zájem. Muži jsou nejčastěji zaměstnáni na stavbách, ženy často vykonávají domácí, ošetřovatelské nebo jiné pomocné práce, pracují v restauračních zařízeních. Obě skupiny bývají zaměstnány v průmyslu, zemědělství (zejména v Polsku) nebo obchodě.

Vzhledem k nedůvěryhodnosti ukrajinských bank většina Ukrajinců dlouho používala jiné cesty k odeslání peněz domů. Vedle zajištění běžného chodu domácností jsou tyto peníze používány na placení školného a k financování novostaveb. Životní standard v rodinách, které dostávají remitence, je obvykle vyšší než u ostatních.

Po roce 2000 představuje pro značnou část migrantů práce v zahraničí hlavní zdroj příjmu. Výrazně stoupl význam migračních sítí – především podle nich si migranti vybírají svou cílovou destinaci i zaměstnání v cílové zemi. Řada rodin se stává na příjmech ze zahraničí závislá a pro migrující se život v zahraniční stává normálním, přičemž nemusí jít jen o zajištění základních potřeb, ale udržení určitého standardu, zajištění do budoucnosti. V posledních letech výrazně stoupá podíl těch, kteří by chtěli v cílové zemi získat trvalý pobyt.

Po ruské anexi Krymu a vypuknutí války v Donbasu na jaře 2014 počet migrantů přicházejících z Ukrajiny do EU skutečně vzrostl. Podle odhadu ukrajinských úřadů v letech 2015 až 2017 alespoň jednou za prací do ciziny vycestovalo celkem 1,3 milionu Ukrajinců, a to hlavně do Polska.

Situace na Ukrajině se bohužel nemění. Česká republika, kde žije přes sto tisíc Ukrajinců, a Polsko, kde žije dokonce celý jeden milion Ukrajinců, jsou cílové destinace pro lidi odcházející z Ukrajiny. Ukrajinci v Česku mají dostatečnou infrastrukturu pro rychlou integraci a rovnou získávají povolení k pobytu a pracovní povolení, takže mohou ihned po příchodu začít pracovat. Největším programem je Režim Ukrajina. Ten funguje tak, že si česká firma vytipuje na Ukrajině zaměstnance, přijde za některou z podnikatelských organizací (třeba Hospodářskou komorou, Asociací malých a středních podniků nebo Svazem průmyslu) a ta jí pomůže zpracovat podklady a dá razítko. Dokumenty následně putují přes ministerstvo zahraničí na zastupitelské úřady do Kyjeva nebo Lvova, kde si žadatel může přednostně dojít vyřídit vízum. Příliv ukrajinské pracovní síly do Polska pomáhá držet pod kontrolou tlak na zvyšování mezd v Polsku a zároveň usnadňuje ekonomický růst.

Migrace přitom značně ovlivňuje nejen ekonomické postavení rodin, ale má i řadu negativních sociálních dopadů. V důsledku migrací dochází

k nabourání tradičního pojetí rodiny, mění se společenské rozdělení rolí mezi muži a ženami. Děti často zůstávají doma v péči jen jednoho z rodičů nebo prarodičů.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. *Jaký vliv měl rozpad Sovětského svazu na migraci Ukrajinců?*
2. *Jaký zákon byl přijat v roce 1994?*
3. *Vyjmenujte hlavní důvody pro cestu za prací do zahraničí z Ukrajiny.*
4. *Jaký je typický rys ukrajinské pracovní migrace v 90. letech?*
5. *Kam míří ukrajinští migranti po ruské anexi Krymu a vypuknutí války v roce 2014?*
6. *Jaké znáte negativní sociální dopady ukrajinské migrace?*

Použitá a doporučená literatura

[1] Boušková, P. (2005). Pracovní migrace cizinců v České republice v 70. až 90. letech. [online] [cit. 2012-10-28]. Dostupné z: http://web.mvcr.cz/archiv2008/azyl/integrace2/nks01/prispevek4.pdf

[2] Čermák, J. (2004). Sovětská národnostní otázka: Propaganda, ideologie a mocenský nástroj totalitarismu jako jeden z předpokladů pro vytvoření migrační situace na území Sovětského svazu. In: Uher, Z. (Ed.). Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu (prostor bývalého SSSR a slovenští Romové): výzkumná zpráva. Praha: Etnologický ústav AV ČR.

[3] Drbohlav, D. (2009). Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu). Praha: Karolinum.

[4] Jelínková, M. (2007). Integrace cizinců v České republice. [online] [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/integrace-cizincu-v-ceske-republice

5 Současná největší migrační ohniska, vznik a vývoj v čase

Klíčová slova: *diktatura; chudoba; migrační ohniska; migrant; nepříznivá situace; „push" a „pull" faktory; útočiště; válečný konflikt*

Podle dat OSN bylo v roce 2017 na světě 257 715 425 migrantů. Tento údaj zahrnuje všechny lidi, kteří žijí mimo zemi svého původu. Jsou mezi nimi Syřané, kterým válka zničila domy, Afričané, kteří museli každý den docházet dlouhé kilometry pro vodu, nebo Mexičané, které terorizovaly drogové kartely, dále Indové, kteří kvůli své příslušnosti k nízké kastě

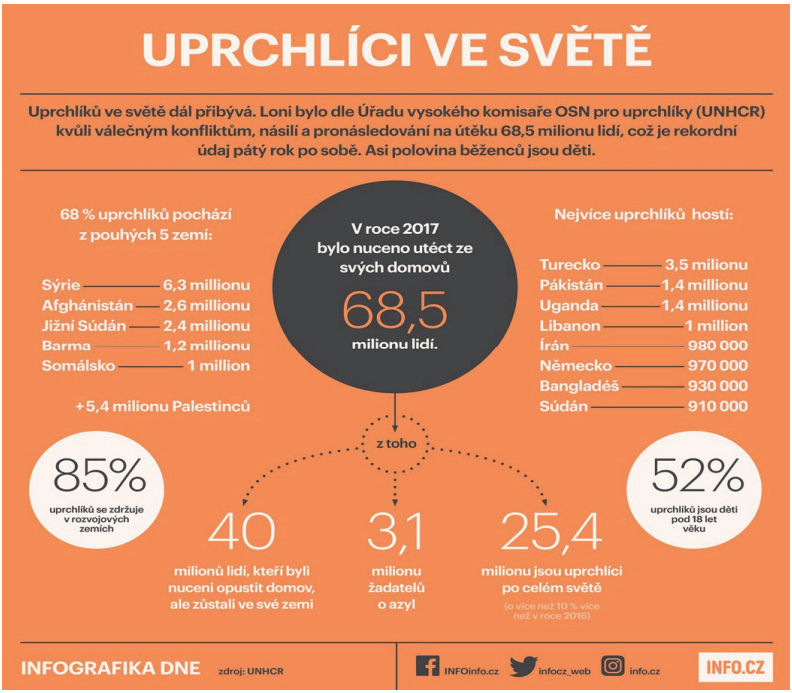

Uprchlíci ve světě *[1]*

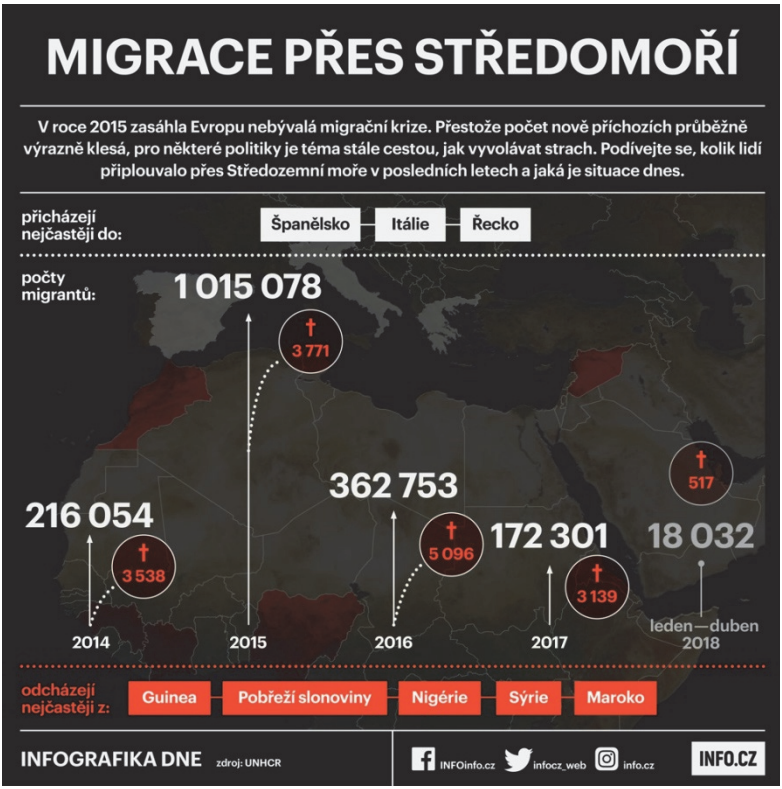

Migrace přes Středomoří *[2]*

nečekalo nic než bída v příbytcích z vlnitého plechu. Jsou však mezi nimi i čeští lékaři, kteří se za lepší mzdou přestěhovali do Německa, Britové, kteří na důchod odjeli žít do Španělska, nebo Francouzi, které zaujala pracovní nabídka z nedaleké švýcarské firmy.

Nejvíc lidí prchá před válkami na Blízkém východě, v Africe, na Ukrajině a ve Venezuele. Utíkají ale také před africkými, asijskými a latinskoamerickými diktaturami. Většina z nich (55 %) hledá bezpečné útočiště v rámci vlastní země. Další velká část míří do sousedních zemí. Ti většinou doufají, že válka brzy skončí nebo diktátor brzy padne, a budou se moci vrátit domů.

Někteří už ale tuto naději ztratili a nechtějí se smířit s životem v provizoriu uprchlických táborů, kde mají jen velmi omezené možnosti pra-

covat a posílat své děti do školy. Proto hledají místo, kde by mohli důstojně žít a nacházejí ho většinou v nejvyspělejších zemích světa.

Sýrie

Nejvíc lidí prchá před válkou v Sýrii. Ta zuří už přes sedm let a je mimořádně nepřehledná a krvavá. Podle OSN v ní zemřelo na čtvrt milionu lidí a vyžádala si více než milion raněných. Odehrává se v ní mnoho bojů mezi početnými náboženskými sektami, etnickými skupinami a klany i politickými silami pestré syrské společnosti. Složitost vzájemných vztahů bojujících stran komplikuje možnost dohody a ukončení bojů.

Začátkem roku 2011 se přehnala arabským světem vlna demonstrací proti autoritářským režimům, která zapříčinila změnu vlády ve čtyřech zemích a později vešla ve známost jako „arabské jaro". V hlavním městě Sýrie Damašku a největším syrském městě Aleppu se 15. března 2011 uskutečnily velké protesty, při kterých demonstranti požadovali demokratické reformy (např. svobodné volby, toleranci kritiků vlády apod.). Shromáždění však byla násilně potlačena vládními bezpečnostními složkami. Protesty se poté rychle rozšířily téměř po celé zemi. Dne 18. března 2011 došlo ve městě Dar'a k demonstraci za propuštění politických vězňů, která vyústila v krvavý střet, při kterém zemřeli protestující i policisté. Tato událost vedla k dalšímu vyhrocení situace a spustila vlnu protestů po celé zemi.

Na přelomu dubna a května 2011 nasadila vláda proti demonstrantům i armádu. Příslušníci bezpečnostních složek vyslaných na potlačení nepokojů zběhli a přidali se na stranu povstalců. Právě tito bývalí příslušníci vládní armády se ke konci července 2011 zformovali a založili takzvanou Svobodnou syrskou armádu (FSA). Se vznikem této opoziční armády se situace definitivně změnila v občanskou válku.

Jak země postupně upadala do chaosu, začali se do ní stahovat také radikální zahraniční bojovníci, mnozí z nich napojení na mezinárodní teroristickou síť al-Káida. To celou situaci dále zkomplikovalo. Za prezidenta Asada se jednoznačně postavil jeho dlouholetý spojenec, Rusko, a stejně tak regionální šíitská velmoc Írán. Skrze *íránskou podporu* se do bojů zapojilo i militantní šíitské ozbrojené hnutí Hizballáh se základnou v sousedním Libanonu. Proti němu, na stranu takzvané umírněné opozice, se postavily Spojené státy americké spolu s koalicí jedenácti dalších

států. Aktivní zapojení zahraničních mocností do konfliktu a financování a vyzbrojování znesvářených stran válku dále prodlužuje.

Před hrozbou smrti tak již od samého začátku války prchá mnoho obyvatel Sýrie. V samotné Sýrii se pohybuje přes 6,3 milionu vnitřně vysídlených osob – tedy lidí, kteří byli nuceni opustit své domovy, ale dále pobývají v hranicích státu. Přes dalších pět miliónů obyvatel Sýrii opustilo zcela. Tito uprchlíci nejčastěji žijí v uprchlických táborech v Jordánsku, Libanonu a Turecku. V Turecku se nachází přes tři miliony uprchlíků, v Libanonu kolem jednoho milionu a v Jordánsku přes 600 tisíc. Tyto tři země tak nesou vůbec nejtěžší zátěž uprchlické krize. Uprchlické tábory na Blízkém východě však začali někteří syrští uprchlíci opouštět a snažili se dostat dál do zemí Evropské unie, a to nejčastěji tzv. balkánskou trasou do Německa, kam do konce roku 2017 ze Sýrie přišlo na 700 tisíc migrantů. Dle statistik Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky v letech 2011–2017 požádal téměř milion Syřanů o azyl v evropských zemích [3].

Mezi hlavní důvody, které nutí syrské uprchlíky opouštět přetížené tábory a města sousedních států, patří mj. nedohledný konec konfliktu, nedostatek pracovních a vzdělávacích příležitostí, administrativní omezení k získání pobytového povolení a prohlubující se chudoba.

Uprchlická krize výrazně zatěžuje mnohé evropské státy a příliv migrantů představuje i jisté bezpečnostní riziko.

Občanská válka v Sýrii je již přes osm let trvající konflikt, jehož řešení je stále v nedohlednu. I když je z mnoha stran vynakládáno značné úsilí na ukončení konfliktu, kvůli počtu zúčastněných aktérů a jejich spletitým vzájemným vztahům a protichůdným zájmům to minimálně prozatím není možné.

Syrská válka je také vydatně živena ze zahraničí. Většina bojujících uskupení se může spoléhat na financování, dodávky zbraní i přísun bojovníků od některého ze svých patronů. Sýrie se stala kolbištěm, kde světové i regionální velmoci prosazují své zájmy, testují a ukazují své nové zbraně a cvičí své jednotky v ostrém boji. Zemi také zaplavili dobrovolníci z celého světa bojující na všech stranách konfliktu.

Afghánistán

Miliony lidí utíkají před válkou v Afghánistánu. Za 17 let a přes masivní vojenské nasazení se koalici vedené Spojenými státy nepodařilo porazit

místní povstalecká hnutí, ovládnout zemi ani vybudovat funkční vládu. Brání tomu složitý horský terén s drsným klimatem, absence infrastruktury a ze západního pohledu nepochopitelná sociální struktura často negramotného obyvatelstva.

Opakuje se scénář, který si v letech 1979 až 1989 vyzkoušel Sovětský svaz a v letech 1839 až 1842 Velká Británie. Afghánská válka je jediný proces, který trvá už 40 let. Konflikt je zvláštní posedlostí americké zahraniční politiky. V zemi vyrostly už dvě generace lidí, pro které jsou střelba, nálety a atentáty normou.

Africká migrace

Důvody, které podněcují motivaci k přesídlení Afričanů, se nejčastěji dělí na „push" a „pull" faktory. Z pohledu obyvatele afrického kontinentu jsou „push" faktory velmi dobře identifikovatelné, jelikož není obtížné zhodnotit situaci ve své rodné zemi a rozhodnout, zda je ještě snesitelná, či už je nemožná k přežití. Z tohoto pohledu jsou tak „pull" faktory mnohem rizikovější, neboť Afričané nemají ucelený přehled o situaci v Evropě a mnohé informace se dozvídají pouze z vyprávění. Polovinu z celkového počtu afrických uprchlíků produkují občané z Eritreje, Nigérie a Somálska.

Eritrea

Tento malý stát, jenž se nachází v oblasti Afrického rohu, dlouhodobě trpí pod vládou despotického prezidenta Isaiase Afwerkiho, který v zemi surovým způsobem pošlapává základní lidská práva. Statisíce Eritrejců jsou odváděny do armády, kde mají teoreticky sloužit pouze 18 měsíců, ale ve skutečnosti jde často o doživotní službu. Připomíná novodobý otrokářský systém. Tamní ozbrojené síly jsou v přepočtu na tisíc obyvatel největší v Africe, což Afwerki obhajuje nutností být připraven na případné konflikty s Etiopií, z jejíž nadvlády se Eritrea v roce 1993 vymanila. Ve skutečnosti jsou za tím spíše hospodářské důvody, jelikož eritrejský režim využívá armádní složky jako levnou pracovní sílu v zemědělství či na stavbách. V Eritreji je také až deset tisíc politických vězňů, kteří jsou uvězněni na základě podezření z opozičních aktivit, dezerce z vojenské služby nebo pokusu o uprchnutí ze země. Jelikož je legální opuštění

země velice obtížné, mnoho lidí je nuceno svěřit svůj život do rukou pašeráků a hrozí jim tak zatčení či rovnou zastřelení ze strany armádních složek. Dokud bude u moci současný prezident Afwerki, není příliš pravděpodobné, že se režim v této zemi nějakým způsobem uvolní.

Nigérie

Druhé místo v počtu žadatelů o azyl v Evropě po Sýrii obsazuje Nigérie, která je v současné době decimována hned šesti ozbrojenými konflikty najednou. Největší pozornosti se však dostává především boji proti islamistům z uskupení Boko Haram, které operuje na chudém severovýchodě země. Tato organizace vznikla už v roce 2002 a za prvotní politické cíle si vytyčila nastolení práva šaría v muslimské části země a boj proti nespravedlivému přerozdělování národního bohatství. Ve chvíli, kdy se do jejího čela dostal v roce 2009 Abubakar Shekau a zesílil příliv militantních islamistů z oblasti Sahelu, se však Boko Haram začala více radikalizovat. Navzdory dílčím úspěchům v posledních dvou letech nejsou nigerijské bezpečnostní složky schopné Boko Haram zcela eliminovat a brutální způsob, kterým se o zničení této organizace snaží, navíc její odhodlání k boji pouze posiluje. Obrovským zdrojem napětí je rovněž počínání nizozemsko-britské těžařské společnosti Royal Dutch Shell, která koncentruje své aktivity v ústí řeky Niger na jihu země. Nejsilnější a nejviditelnější uskupení v regionu je v současnosti Hnutí za emancipaci delty Nigeru (MEND), které se stejně jako jeho předchůdci zasazuje o spravedlivější rozdělení ropných zisků a odškodnění komunit za zničené životní prostředí. Právě nerovnoměrná životní úroveň, útoky ozbrojených skupin, korupce a vysoká kriminalita vyhání nigerijské obyvatelstvo za hranice. V roce 2015 byl zvolen prezident Muhammadu Buhari, s nímž svitla občanům nová naděje na možné zlepšení situace. Nejenže byly tyto volby vysoce demokratické a došlo k hladkému předání moci, ale zároveň se Buhari profiluje jako tvrdý a nekompromisní bojovník proti všudypřítomnému násilí a korupci.

Somálsko

V pořadí třetí země Somálsko je v současnosti zcela ukázkovým příkladem zhrouceného státu, který zde vznikl v důsledku dlouholeté občanské války. Země je rozdrobena na řadu dílčích regionů, z nichž některé dosáhly určitého stupně autonomie a víceméně fungují (např. Somaliland,

Puntland a Galmudug), dalšími oblastmi pak zmítá chaos. V roce 2012 byla v hlavním městě Mogadišu vytvořena Somálská federální vláda, které se však nedostalo přílišné autority a u moci se drží především díky vojenské podpoře ze strany Africké unie (mise AMISOM). Federální vláda není schopna zajistit bezpečnost a mír na územích, která ovládá, natož pak v oblastech, které jsou pod kontrolou islamistické milice Aš-Šabáb. Nepříznivou situaci v Somálsku dále zhoršilo rozsáhlé sucho, které zemi postihlo v roce 2011 a způsobilo zde obrovskou potravinovou krizi. Ve dvou jižních oblastech byl dokonce vyhlášen hladomor a celkově se tato krize dotkla téměř poloviny somálské populace. V reakci na sílící humanitární krize, četné ozbrojené útoky a represe vůči civilistům tak každým rokem opouští své domovy desetitisíce Somálců. Někteří z nich zůstávají na území Somálska a spadají tak do kategorie vnitřně vysídlených osob (IDPs), další směřují do Keni, kde fungují největší uprchlické tábory na světě Dadaab a Kakuma, a jen zlomek obyvatel má dostatek prostředků na cestu do Evropy. Právě Keňa nedávno přistoupila k radikálnímu řešení uprchlické krize a rozhodla se postupně zavřít všechny tábory pro běžence. Částečně tím tak navazuje na své dřívější rozhodnutí, že na základě vzniku Somálské federální vlády začne navracet somálské občany do země jejich původu. Nic ovšem zatím nenasvědčuje tomu, že by se bezútěšný stav této země měl změnit k lepšímu.

Venezuela

Socialismus 21. století, vycházející z bolívarovských tradic, zavedl ve Venezuele bývalý autokratický prezident Hugo Chávez a zřejmě nefunguje tak, jak by si jeho podporovatelé přáli.

Ekonomickou mizérii v zemi ještě prohloubily klesající ceny ropy. Příjmy z exportu tvořilo z více než 90 procent právě „černé zlato“ a výrobky z něj.

Venezuela má sice největší prokazatelné zásoby ropy na světě (přes 300 miliard barelů) a odhaduje se, že ve skutečnosti by jich mohlo být ještě mnohem víc. Její těžba by však byla za stávajících cen ekonomicky nedosažitelná.

O venezuelskou ropu navíc není příliš velký zájem, musela se tedy prodávat pod tržní cenou. Tamní těžaři totiž nyní těží převážně hustou

ropu. Z USA a Afriky proto dovážejí řidší ropu, kterou používají k naředění té své, aby výsledný produkt mohli lépe udat na mezinárodních trzích.

V roce 2011 žila v chudobě pouze čtvrtina obyvatel, v roce 2017 to bylo 87 % lidí, přičemž více než dvě třetiny z nich žily pod hranicí extrémní chudoby. Potraviny jsou od roku 2016 běžně na příděl, je nedostatek všeho, včetně toaletního papíru a základních potravin. V zemi došlo k enormnímu nárůstu kriminality, loupežím a vraždám v chudinských čtvrtích. V hlavním městě Venezuely míra vražd patří mezi nejvyšší na světě, režim se sice snažil pomoci chudým, utratil při tom ale mnohem více, než si mohl dovolit. V zemi je obrovská míra inflace, dosahující 64 %, což je bezkonkurenčně nejvyšší číslo v Latinské Americe.

V zemi jsou navíc vážně porušována lidská práva. Běžně zde dochází k nezákonnému zadržování, mimosoudním popravám, mučení a dalšímu nelidskému a ponižujícímu zacházení, zejména proti disidentům a politickým demonstrantům protestujícím proti vládě prezidenta Madura.

Extrémní chudoba a porušování lidských práv mají za následek rostoucí počet lidí odcházejících ze země. Podle dat OSN po roce 2015 odešlo z Venezuely minimálně 2,3 milionu lidí, nejčastěji do sousední Kolumbie. Ta dosud přijala více než 800 000 venezuelských uprchlíků, některé zdroje však hovoří až o milionu běženců. Kromě Kolumbie migranti nejčastěji směřují do Peru, Ekvádoru, Brazílie a Spojených států. Z Venezuely tak podle OSN v posledních několika letech odešlo asi sedm procent obyvatel. Podle něj je hlavním důvodem, proč Venezuelané svou vlast opouštějí, nedostatek potravin a léků.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. *Vyjmenujte důvody migrace ze Sýrie.*
2. *Vyjmenujte důvody migrace z Eritreje.*
3. *Vyjmenujte důvody migrace z Nigérie.*
4. *Vyjmenujte důvody migrace ze Somálska.*
5. *Jaké jsou příčiny ekonomické krize ve Venezuele?*
6. *Vyjmenujte etapy ukrajinské migrace.*

Použitá a doporučená literatura

[1] INFO.CZ (2018). Infografika dne: Počty uprchlíků lámou rekordy. Odkud a kam nejvíc utíkají? [online] [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: https://www.info.cz/svet/infografika-dne-pocty-uprchliku-ve-svete-lamou-rekordy-odkud-a-kam-nejvice-utikaji-33059.html

[2] Kubátová, E. (2019). Situace ve Středomoří je kritická, varuje přes 50 organizací. Přestane EU před krizí zavírat oči? [online] [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: https://www.info.cz/evropska-unie/situace-ve-stredomori-je-kriticka-varuje-pres-50-organizaci-prestane-eu-pred-krizi-zavirat-oci-40056.html

[3] Operational Portal. Refugee Situations. [online] [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: https://data2.unhcr.org/en/situations/syria

[4] Burgetová, E., Černá, M. (2007). Cizinci, našinci a média – Mediální analýzy. Praha: Multikuturní centrum, 106 s.

[5] Collier, P. (2017). Exodus. Jak migrace mění náš svět. Praha: Libri.

[6] Člověk v tísni (2018). Migrace v číslech. [online] [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: https://www.clovekvtisni.cz/migracni-statistiky-4518gp

[7] Uherek, Z., Korecká, Z., Pojarová, T. a kol. (2008). Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i.

6 Vývoj migrace a demografických charakteristik

Klíčová slova: *demografie; porodnost; natalita; důchod; úmrtnost; migrace; trendy demografických změn*

Demografie zkoumá reprodukci lidských populací. Změny počtu obyvatel a populační přírůstek jsou základními tématy demografie. Početní stav obyvatelstva přímo ovlivňují: porodnost (počet narozených), úmrtnost (počet zemřelých) a prostorová mobilita (migrace).

V Evropské unii mezi hlavní trendy v oblasti demografických změn patří stárnutí populace, nízká porodnost, měnící se struktura rodiny a domácnosti a migrace.

Stárnutí obyvatelstva je jedním z nejvýznamnějších aktuálních problémů vyspělých zemí. Existují **dva druhy demografického stárnutí**. První vzniká důsledkem snižování úrovně plodnosti. Druhý typ demografického stárnutí je způsoben snížením intenzity úmrtnosti. Oba druhy demografického stárnutí probíhají většinou současně.

S demografickým stárnutím souvisí řada **problémů**:

- Proces stárnutí vzbuzuje **obavy ze zpomalení ekonomického vývoje**.
- Dalším problémem je **rostoucí počet osob odkázaných na nákladnou zdravotní péči**. Díky stoupající úrovni zdravotní péče přežije mnoho lidí závažná onemocnění či úrazy a vrátí se do aktivního a soběstačného života. S rostoucím věkem je tento návrat do normálního života méně pravděpodobný a kvalitní zdravotní péče pomáhá prodloužit neaktivní život vyžadující často nákladnou zdravotní péči. Rozsah poskytované péče a kapacita zdravotnických zařízení při zachování srovnatelné kvality bude muset vzrůst spolu se zvýšením počtu starších osob, což povede k výraznému zvýšení nákladů na zdravotnictví.
- S výrazným růstem osob v důchodovém věku vzroste nevyhnutelně i počet **vyplácených důchodových dávek**.

Lze shrnout, že rostoucí počty starších obyvatel v populaci vzbuzují na politické i ekonomické úrovni obavy, zda požadavky související s rostoucím počtem **starobních důchodů a výdajů na zdravotní péči** budou v nepříliš vzdálené budoucnosti zvládnutelné. Jak uvádí média, občané dnes už státu nevěří, že důchodová reforma bude. Dosavadní návrhy vlády nebo Komise pro spravedlivé důchody ztroskotaly ve fázi nalezení konsenzu. A proto i velmi propracované modely nebyly realizovány a stále se jedná o dílčí změny a ne o změny systémové. Jedná se více o dohady politických stran než o snahu nastavit důchodovou reformu. Největším kamenem úrazu se stal třetí pilíř, tedy penzijní připojištění.

- https://www.euro.cz/politika/hitparada-slepych-ulicek-1437427
- https://www.euro.cz/blogy/co-s-penzemi-desatero-rad-miroslava-zamecnika-1436852
- https://www.penize.cz/starobni-duchod/406404-reforma-duchodu-mission-impossible-rika-sefka-komise

Porodnost

Porodnost, latinským slovem *natalita*, je elementární demografický ukazatel udávající podíl narozených z určité skupiny za určité časové období.

Míra porodnosti zůstává na relativně nízké úrovni. Snížení porodnosti má několik důvodů:

- Rodina byla vždy klíčovým právním, hospodářským a sociálním subjektem společnosti. Postupně však mnohé funkce rodin začal přejímat stát. Rodina se začala rozpadat a děti se začaly stávat jakousi zátěží.
- Ženy v minulosti měly děti ve věku 20 nebo 21 let, nyní je to nejčastěji kolem 30 let. V 90. letech nastaly změny ve společnosti a lidé se začali chovat jinak. Mají jiné možnosti, mohou cestovat, studovat a chtějí být společensky úspěšní. Proto odkládají narození dítěte do vyššího věku.
- Kariéra je často důvodem pro pozdější založení rodiny a pro nižší počet dětí v rodině.

Důsledky nízké porodnosti znamenají zánik škol, mateřských školek, návazně i dětských lůžek v nemocnicích.

Úmrtnost, latinským slovem *mortalita*, je demografický ukazatel, udávající podíl zemřelých z určité skupiny za určité časové období.

Faktory ovlivňující úmrtnost:

- **genetické** – např. vyšší úmrtnost mužů (*ženy mají nižší úmrtnost a žijí déle*);
- **ekologické** – např. klimatické podmínky, životní prostředí;
- **socioekonomické:**
  - *individuální:* životní úroveň, úroveň vzdělání, postoj ke zdraví, péče o vlastní zdraví a využívání preventivních opatření, stravovací návyky, výživa, fyzická aktivita,
  - *vlivy prostředí:* úroveň zdravotnictví, dostupnost a kvalita lékařské péče, rozvoj medicíny a lékařské techniky, systém zdravotní politiky, systém sociálního zabezpečení, ekonomická situace.

Řešení problémů stárnutí v Evropské unii

Před evropskou společností stojí velká výzva – vyřešit důsledky vyplývající ze stárnutí populace. Je zapotřebí hledat nová řešení standardních životních situací souvisejících s životem seniorů. Řada evropských zemí přistoupila k modernizaci svých sociálních systémů (např. v Německu byl zaveden systém pojištění na dlouhodobou péči).

Již se hovoří o takzvané silver economy („stříbrné" ekonomice), která se zaměří na nové služby a výrobky pro starší obyvatele. Mobil bez funkce menu, zjednodušené ovládání praček, širší dveře aut, kuchyňské nádoby uzavíratelné na jedno stlačení, to jsou jen jedny z mnoha nápadů, kterými chtějí výrobci přizpůsobit svou nabídku každodennímu životu seniorů. Tento trend se již v nabídce některých výrobků projevuje, např. mobily vhodné pro starší generaci.

Evropská unie navrhuje řešení problémů stárnutí pomocí několika strategií:

- obnova obyvatelstva;
- více kvalitních pracovních míst pro starší pracovníky;

- vyšší produktivita a konkurenceschopnost;
- udržitelnost veřejných financí;
- rozvoj zdravotnictví a poskytování dalších služeb;
- větší důraz na osobní práva;
- bydlení a komunity;
- zvýšení průměrného věku odchodu do důchodu;
- užší spolupráce veřejného a soukromého sektoru;
- migrace a integrace.

Mezinárodní migrace a integrace se stává důležitým faktorem demografického vývoje. Migranti jsou výborným řešením nastalé situace. Přebírají práci po stárnoucích pracovnících, kteří odcházejí do důchodu, a ekonomika státu funguje dále.

Imigrace způsobuje změny demografické pyramidy celkové populace cílové země. Kromě samotného faktu příjezdu a začlenění nových osob do populace hraje roli také odlišné reprodukční chování imigrantů. Imigranti si zachovávají vzorce chování typické pro jejich domovskou zemi a často velmi odlišné od cílové země. Rozdíly se projevují ve věku vstupu do manželství, věku matek prvorodiček, míře fertility i v zaměstnanosti žen. Z dlouhodobého hlediska však migranti postupně přebírají zvyklosti reprodukčního chování domácí populace.

Největší přistěhovaleckou skupinou jsou muži ve věku od 20 do 35 let. Často nastává situace, kdy muž nejprve odcestuje a vytvoří zázemí a až později za ním přijede jeho žena, případně děti. Pokud se imigranti usazují natrvalo, nejčastěji volí formu soužití s partnerem ze své domovské země nebo s člověkem stejného původu, který již je součástí přistěhovalecké komunity. V první generaci imigrantů jsou sňatky s občany domácích populací spíše výjimečné.

Faktorem ovlivňujícím podíl první generace přistěhovalců na populaci je také jejich nižší mortalita. Imigranti jsou fyzicky i psychicky nejsilnějšími členy domácích populací. Funguje zde tedy obdoba přírodního výběru, kdy migrují lidé s nejlepšími předpoklady a tedy i největší nadějí na dožití. Pozitivně funguje i kombinace zdravého, přírodního způsobu života v mládí a následný přechod na městský, usedlejší styl. Můžeme hovořit o takzvaném „efektu zdravého migranta“: cizinci v prvních letech po příchodu do nové země bývají méně nemocní a méně čerpají zdravotní péči než srovnatelné skupiny domácích obyvatel, protože pro migraci

se rozhodují lidé mladší a zároveň zdraví [1]. Zdravotní stav imigrantů lze vysvětlit teorií migrační selekce. Podle ní odcházejí ze zdrojových zemí hlavně ti migranti, kteří mohou podstoupit náročnou migrační cestu, a to jak z hlediska zdatnosti, tak i zdravotního stavu. Paradoxem pak je, že imigranti přicházející ze zemí s nižší životní úrovní, méně kvalitním zdravotním systémem vykazují pak často v hostitelské zemi lepší zdravotní charakteristiky než majoritní populace cílové země.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. *Co zkoumá demografie?*
2. *Co znamená porodnost?*
3. *Vyjmenujte hlavní faktory ovlivňující úmrtnost.*
4. *Jaké jsou hlavní strategie řešení problémů stárnutí v EU?*
5. *Má mezinárodní migrace vliv na demografický vývoj?*

Použitá a doporučená literatura

[1] Hnilicová, H. (2009). Zpráva z tiskové konference k zahrnutí cizinců ze třetích zemí do systému veřejného zdravotního pojištění pořádané dne 17. 8. 2009. [online] [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: http://mighealth.net/cz/index.php/Tiskov%C3%A1_zpr%C3%A1va

[2] Kalibová, K. (2001). Úvod do demografie. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 52 s.

[3] Kolektiv autorů (2011). Migrace a rozvoj. Rozvojový potenciál mezinárodní migrace. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd.

[4] Loužek, M. (2010). Je stárnutí populace tragédií? [online] [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: virtually.cz/archiv.php?art=14122

[5] Uherek, Z., Korecká, Z., Pojarová, T. a kol. (2008). Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice. Praha: Etnologický ústav AV ČR.

7 Migrace v zemích střední a východní Evropy

Klíčová slova: *integrace; migrace; migrační politika; migrant; obyvatel; populace; státní občan*

Značný odliv populace ze střední a východní Evropy v posledních letech zažily a zažívají prakticky všechny země. Slovensko má tradiční migraci do Česka, kde se počet obyvatel se slovenským původem blíží půl milionu. Češi a Slováci odcházejí za prací do Rakouska, Německa a v neposlední řadě také do Velké Británie.

Nejvíce se z východní Evropy stěhují za prací Poláci, Bulhaři nebo Rumuni. Rumunů odešlo jen po vstupu do EU na Západ za prací přes 2,5 milionu, pobaltské země ztratily skoro desetinu obyvatel.

Srovnání počtu obyvatel u vybraných zemí střední a východní Evropy *[1]*

Země	Počet obyvatel v roce 1988	Počet obyvatel v roce 2017	Změna počtu obyvatel	Změna počtu obyvatel v %
Česko	10 360 tis.	10 610 tis.	+250 tis.	+2,41 %
Slovensko	5 251 tis.	5 443 tis.	+192 tis.	+3,66 %
Polsko	37 820 tis.	38 151 tis.	+331 tis.	+0,88 %
Maďarsko	10 600 tis.	9 713 tis.	−887 tis.	−8,37 %
Bulharsko	8 981 tis.	7 050 tis.	−1 931 tis.	−21,50 %
Rumunsko	23 060 tis.	19 653 tis.	−3 407 tis.	−14,77 %
Celkem	96 072 tis.	90 620 tis.	−5 452 tis.	−5,67 %

Slovensko

Počet imigrantů přicházejících na území Slovenska se po vstupu země do Evropské unie (2004) postupně zvyšoval, tato tendence byla ale zpomalena ekonomickou krizí.

Migranti přicházejí zejména z České republiky, Maďarska a Rumunska, a to převážně z pracovních důvodů. Jejich celkový podíl na populaci je stále relativně malý (1,3 % obyvatel v roce 2011), avšak od roku 2004 se zvýšil téměř třikrát. Podle oficiálních statistik (2011) přesáhl počet migrantů s povolením k pobytu 70 000.

V roce 2009 byla přijata Koncepce integrace cizinců ve Slovenské republice, ke které jsou každoročně vydávány souhrnné zprávy o plnění opatření z ní vyplývající. V roce 2012 také navíc vstoupil v platnost zákon o pobytu cizinců.

Maďarsko

Navzdory zhoršující se ekonomické situaci v zemi a relativně přísné politice zaměstnávání cizinců celkový počet migrantů v Maďarsku dlouhodobě stoupá.

V posledním desetiletí se zdvojnásobil podíl migrantů na celkové populaci na 2,1 % obyvatelstva. Podle Eurostatu počet migrantů přesáhl 200 000, přičemž se předpokládá, že až 40 % tvoří etničtí Maďaři ze sousedních zemí. V posledních letech roste počet Maďarů vyjíždějících do zahraničí za prací.

Maďarsko stále nemá koncepční dokumenty definující politiky v oblasti migrace a integrace. Novelizovaný cizinecký zákon, jenž zavedl zvýhodněný proces naturalizace pro cizince maďarského původu, způsobil v roce 2011 prudký nárůst počtu udělených občanství pro tuto skupinu migrantů.

Maďarsko je zemí, která začíná být v rámci EU ostře kritizována za postoj k celoevropským otázkám (migrace a jiné). Je jednou ze zemí, kde jsou mzdy hluboko pod evropskou úrovní. V Maďarsku je jako i v jiných státech velkým problémem i stárnutí populace a nízká porodnost.

Polsko

Přestože počet lidí, kteří odcházejí z Polska, klesá, je Polsko tradičně vnímáno především jako emigrační země. V porovnání s ostatními středoevropskými zeměmi je relativně otevřeno k přijímání pracovních migrantů.

Od roku 2007 se počet vydaných pracovních povolení zvyšuje. Občanům Běloruska, Gruzie, Moldavska, Ruska a Ukrajiny je navíc v Polsku usnadněn proces udělování pracovních víz. Podle Eurostatu tvoří občané cizích zemí pouze 0,1 % polské populace, což je nejméně z celé Evropy. Tyto statistiky jsou dost zkreslené. Podle oficiálních statistik má v Polsku přes devadesát tisíc cizinců povolený pobyt, dalších 50–70 tisíc cizinců může v zemi pobývat nelegálně (nevládní neziskové organizace odhadují celkový počet cizinců až na téměř půl milionu).

V roce 2011 Národní shromáždění vydalo zákon upravující legalizaci pobytu cizinců, třetí a nejvíce liberální nařízení v řadě. V roce 2012 byl také přijat první komplexní dokument o migrační politice: Polská migrační politika – současný stav a navazující kroky, který pojednává i o otázce integrace přistěhovalců.

Česká republika

Česká republika je cílovou stanicí převážně pro obyvatele Slovenska, Ukrajiny a Ruska. Slovenští studenti jsou již neodmyslitelnou součástí českých vysokých škol a mnoho z nich se rozhodne zůstat žít v ČR. Pracovníci z Ukrajiny a Rumunska v Česku zastávají dělnické profese a můžeme se s nimi potkávat na stavbách, v továrnách, v pohostinství i zdravotnictví.

Česká republika má především kvůli migraci ze sousedního Slovenska, Ukrajiny a Vietnamu o čtvrt milionu více obyvatel než před třiceti lety a také porodnost se v posledních letech zvedá. Česká republika v mnoha srovnáních vychází jako velmi hezké místo k životu a tento fakt, společně s růstem mezd a počtu pracovních míst, z ní dělá velmi atraktivní zemi pro obyvatele východní Evropy.

Kam migrují Češi?

Nejvíce Čechů žije u našeho východního souseda – na Slovensku. Může za to společná kultura, minulost a (téměř) neexistující jazyková bariéra. Za vyššími mzdami Češi nejčastěji míří do Německa, Velké Británie a Rakouska. Mnoho lidí v pohraničí rovněž dojíždí za prací do Rakouska a Německa (například lékaři, zedníci, dělníci a pracovníci v zemědělství).

V zahraničí žije v současnosti až 2,5 milionu Čechů. Vyplývá to z odhadu Ministerstva zahraničních věcí ČR. Zdaleka přitom nejde jen o Čechy, kteří se vydali v novodobé éře do světa za prací. Stále jsou ve světě aktivní minimálně tři stovky tradičních krajanských spolků. Jde o rodiny, které jsou usazeny v cizině už třeba v šesté nebo sedmé generaci.

Vůbec největší krajanská komunita působí ve Spojených státech amerických. Podle velkého sčítání lidu na přelomu tisíciletí tam žije na 1,7 milionu Čechů. Zhruba sto tisíc Čechů pobývá dlouhodobě v Kanadě a Velké Británii, velké krajanské komunity jsou ale například také v Chorvatsku nebo Srbsku.

Německo

Podle německého statistického úřadu ve více než dvaaosmdesátimilionovém Německu v roce 2018 žilo 19,3 milionu lidí s migračními kořeny, což proti předchozímu roku představuje nárůst o 4,4 %. Lidé s migračními kořeny tvoří 23,6 % všech obyvatel spolkové republiky; 51 % migrantů již má německé občanství, 49 % nikoliv. Většina osob s migračními kořeny – 13,2 milionu – se do Německa sama přistěhovala. Lidé s migračními kořeny mají nejčastěji vazbu na Turecko (2,8 milionu osob), Polsko (2,1 milionu), Rusko (1,4 milionu), Kazachstán (1,2 milionu) a Rumunsko (0,9 milionu).

Německá migrační a azylová legislativa je upravována převážně na federální úrovni. Základ tvoří imigrační zákon, jehož součástí je i zákon o pobytu, který upravuje vstup, pobyt a zaměstnávání občanů třetích zemí. Získání azylu a uznávání uprchlického statusu je zastřešeno ústavními zvyklostmi a azylovým zákonem.

Směr politice integrace imigrantů udává Národní integrační plán, který obsahuje 400 návrhů opatření k vytvoření nových příležitostí pro cizince a podporu jejich integrace. Samotná integrační politika je podle vlády založena na snaze poskytovat podporu integračních snah při vytváření určitých požadavků. Klíčovým opatřením jsou celostátně nabízené integrační kurzy, které se zaměřují především na jazyk a základní znalost zákonů a společnosti v Německu. Stále častěji dochází ke zvyšování významu integrace na lokální úrovni. Jednotlivé projekty se soustředí na předškolní výchovu, zaměstnávání učitelů migrantského původu, zvýše-

ní kompetencí imigrantů na pracovním trhu, podporu přístupu ke zdravotní a sociální péči a umožnění dialogu mezi zástupci různých kultur.

Rakousko

Rakousko je jak tranzitní zemí migrantů na balkánské trase na cestě do Německa, tak i jejich častou cílovou zemí. Migranti, kteří Rakouskem pouze projíždějí a míří do dalších bohatých států západní a severní Evropy, se přes tuto zemi přepravují většinou vlakem. Rakousko patří mezi státy s největším počtem žádostí v přepočtu na počet obyvatel, ve třetím čtvrtletí roku 2015 bylo v počtu žadatelů, kteří se v zemi chtěli usadit, vůbec na prvním místě. Začátkem srpna 2015 odhadla rakouská vláda počet žádostí podaných do konce roku 2015 na 80 000, ve skutečnosti představoval počet žadatelů o azyl asi 90 000 lidí. Kapacity pro ubytování migrantů byly vlivem jejich velkého náporu na mnoha místech zcela vyčerpané a imigranti tak museli dočasně přenocovat v provizorních podmínkách.

V prvních měsících roku 2015 byl počet migrantů přicházejících do Rakouska v porovnání s rokem 2014 o 140 % vyšší. V červnu bylo na několik dní pozastaveno vyřizování žádostí o azyl s neúspěšným cílem vytvořit na ostatní země EU tlak k přijetí migračních kvót. Na začátku září 2015 umožnilo Rakousko průjezd několika vlaků se zhruba 10 000 imigranty směřujícími z Maďarska do Německa v rámci jedné rozsáhlé migrační vlny utvořené na přelomu srpna a září 2015. Dne 10. září na několik týdnů rakouské dráhy přerušily provoz na hlavní železniční trati vedoucí do Maďarska kvůli přeplněnosti vlaků migranty.

Během září 2015 přicházelo do Rakouska kolem 10 000 migrantů denně, v některých dnech se jejich počet vyšplhal až ke 13 000, což činilo vážný kapacitní i humanitární problém. Do 15. října 2015 vedla hlavní migrační trasa z Maďarska přes severně položené rakouské spolkové země do Německa; vlivem výstavby maďarského pohraničního plotu ale přicházejí od října imigranti do Rakouska z jihu ze Slovinska.

Kamenem úrazu pro celou EU se staly především takzvané povinné kvóty pro přerozdělování uprchlíků. Hledání kompromisu ohledně nového azylového systému se točí od migračních kvót k problematice lepší ochrany vnějších hranic EU.

Litva, Lotyšsko

Značný impulz pro emigraci z Litvy a Lotyšska znamenal rok 2004: vstup pobaltských států do Unie, volný pohyb, otevření trhů práce, zejména britského a irského. Na přelomu desetiletí, kdy obě země zažily dvojciferný propad ekonomik a tvrdě škrtaly všechny výdaje, včetně míst i platů státních zaměstnanců a důchodů, se počet emigrantů strmě navýšil. Po ekonomické krizi mají Litva a Lotyšsko velmi vysokou nezaměstnanost, a to především mezi mladými lidmi. Také mezi ekonomickou emigrací, která dnes už nemíří do Velké Británie, ale do Skandinávie, hlavně do nejbohatší země regionu Norska, převažují mladí lidé do třiceti let.

Litevské oficiální statistiky uvádějí, že ze země dříve o třech a půl milionu obyvatel odešlo za poslední dvě desítky let přes 700 tisíc lidí, tedy 20 % obyvatelstva.

Emigrace z Litvy je nejrychlejší ze všech zemí v EU. Podobná čísla uvádí i sousední Lotyšsko: dřív dva a půl milionu, dnes v něm nežijí ani ty dva miliony trvale hlášených.

Litva a Lotyšsko jsou po dvaceti letech o pětinu menší státy, než bývaly.

Bělorusko

Mezi jeden z trendů pracovní migrace Běloruska zahrnujeme obměnu pracovních jednotek na základě uzavřených bilaterálních dohod mezi dvěma státy. Hlavním aspektem bilaterální smlouvy byla ochrana práv pracovně migrujícího běloruského občana. Bělorusko uzavřelo bilaterální smlouvu o dočasném pracovním poměru s Polskem, Litvou, Kazachstánem atd.

V roce 2010 přijalo Bělorusko zákon o vnější pracovní migraci s ohledem na ochranu pracovního trhu a opatření pro zabezpečení běloruských migrantů pracujících v zahraničí. Tento zákon stanovuje i povinnosti pro přistěhovalce, kteří se chtějí podílet na ekonomické činnosti Běloruska. Vykládá závazky jako např. požadavky pro pracovní smlouvu, povinnost vlastníka licence atd.

Bělorusko se v oblasti pracovního trhu potýká s problémy jako neschopnost poskytnutí dlouhodobé pracovní příležitosti, nedostatek investorů a nemožnost jejich přilákání. Bělorusko spíše těží z tzv. sezonní práce, kde může efektivně využívat jak svou, tak i cizí pracovní sílu. Z hlediska pracovního trhu nemá Bělorusko žádné konkurenční výhody, které by přesvědčily vysoko kvalifikované odborníky pro setrvání v Bělorusku. Podepsání euroasijského hospodářského prostoru mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem v roce 2010 vedlo ke vzniku společného migračního prostoru a volného pohybu pracovní síly v rámci smlouvou vymezeného prostoru. Po čtyřech letech, konkrétně 29. 4. 2014, byla uzavřena dohoda o euroasijské ekonomické spolupráci signovaná stejnými aktéry. Tato smlouva vnesla další výhodu pro pracovní trh, jelikož migrant nemusí žádat o udělení pracovního povolení v rámci území všech tří zemí.

Moldavsko

Emigrace v Moldavsku je především ekonomicky orientovaná. Mezi hlavní „push" faktory patří nízká mzda v Moldavsku, nedostatek pracovních míst vhodných pro dosažené vzdělání a kvalifikaci obyvatelů. To souvisí i s vysokou nezaměstnaností mladých lidí.

Výběr cílové destinace závisí na několika „pull" faktorech, nejen ekonomických. V cílové zemi musí být dostatek pracovních nabídek pro migranta, který si musí být jistý, že jeho příjem zabezpečí rodinu v Moldavsku, a jeho migrace se mu tak vyplatí. Z těchto důvodů Moldavané migrují především do Ruska nebo zemí EU, USA, Kanady, Austrálie, Jižní Koreje, Spojených arabských emirátů, Kataru nebo Turecka. Další faktor je spojený s přístupem na trh práce a vízovou politikou. Moldavané mají bezvízový styk s Ruskem, Ukrajinou, Běloruskem, Kazachstánem apod. Tato skutečnost vede k velkému migračnímu proudu do těchto zemí, tedy států bývalého Sovětského svazu. Posledním faktorem je kulturně jazyková charakteristika obyvatelstva. Moldavané jsou obecně bilingvní, hovořící románským jazykem (rumunštinou/moldavštinou) a slovanským jazykem (ruštinou). Na základě toho emigrují Moldavané často do Ruska či například do Česka nebo naopak do Itálie, Španělska, Portugalska nebo Francie.

V posledních letech dochází k proměně migračních trendů. Daleko více jedinců se orientuje spíše na země EU než CIS. Krátkodobá i cirkulační migrace je postupně nahrazována migrací dlouhodobou. Dlouhodobá migrace začíná být pro mladé Moldavany velmi atraktivní. Oproti generaci jejich rodičů také více tíhnou k migraci do severní Evropy, USA nebo Izraele.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. *V jakých sférách pracují migranti v ČR?*
2. *Uveďte pořadí migrantů v ČR podle země původu.*
3. *Jaký podíl tvoří v ČR migranti ze SR?*
4. *Kam migrují Češi?*
5. *Jak lze charakterizovat současnou migrační politiku v Německu?*
6. *Jaká jsou nejdůležitější pravidla pro vstup, pobyt a zaměstnávání občanů třetích zemí v Německu? Na co jsou zaměřené integrační kurzy v Německu?*
7. *Jaké jsou hlavní důvody migrace do Rakouska?*
8. *Uveďte hlavní charakteristiky migrace v Moldavsku.*
9. *Jaký je největší „push" faktor, který nutí Ukrajince k emigraci?*

Použitá a doporučená literatura

[1] Bureš, M. (2018). Vylidňují se země bývalého bloku? [online] [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: https://www.finance.cz/509447-migrace-vychodni-evropa/

[2] Jelínková, M., Mikušová, P., Trliajová, L. (2011). Jaké cesty vedou do Česka? Česká vízová politika a praxe v Mongolsku, Vietnamu a na Ukrajině mezi lety 2007 a 2010. Multikulturní centrum Praha.

[3] Říhová, M., Černík, J. (2011). Případová studie I. – Moldavsko: migrace a rozvoj v nejchudší zemi Evropy. Problematika opuštěných dětí v důsledku migrace. In: Kolektiv autorů (Eds). Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, s. 91–107.

8 Evropská unie a migrace

Klíčová slova: *azyl; Evropská unie; imigrant; migrační a uprchlická krize; migrační trasa; pracovní migrace; schengenské státy*

Evropská unie (EU) je svého druhu ojedinělý hospodářský a politický celek evropských zemí, do něhož náleží podstatná část evropského kontinentu. EU vznikla v roce 1993 na základě Smlouvy o Evropské unii, známější jako Maastrichtská smlouva.

K 1. červenci 2013 tvoří EU 28 evropských států, v roce 2019 však Spojené království z EU hodlá vystoupit.

Evropská unie je založena na *Smlouvě o Evropské unii* a na *Smlouvě o fungování Evropské unie*, které uzavřely členské státy a kterými na Unii přenesly některé své pravomoci za účelem dosažení společných cílů. Cílem Unie je podporovat mír, své hodnoty a blahobyt obyvatel. Unie poskytuje svým občanům prostor svobody, bezpečnosti a práva bez vnitřních hranic, ve kterém je zaručen volný pohyb osob. Cíl rozvíjet Evropskou unii v tomto směru je zařazen na první místo politické agendy EU.

Základní svobody, které jsou dostupné občanům Evropské unie, přitahují mnoho migrantů na celém světě, kteří takové svobody užívat nemohou. EU se tomuto problému aktivně věnovala. Její pozornost se soustředila jak do oblasti legální, tak nelegální migrace, problematiky azylu či ochrany schengenské hranice.

Rok 1999 – vstoupila v platnost **Amsterodamská smlouva**. Záležitosti azylu a migrace byly přenesené do kompetence Evropské unie (do tzv. prvního pilíře) a začal vznikat Společný evropský azylový systém (SEAS). Začal také fungovat **EUROPOL** – jako jeden z nástrojů pro boj s nelegální migrací.

Rok 2001 – zřízen IT systém **EURODAS** pro porovnávání otisků prstů žadatelů o azyl. Ten pomáhá v uplatňování tzv. Dublinské **úmluvy** z roku 1997, která určuje stát odpovědný za posouzení žádosti o azyl podané

v jednom z členských států EU. Ve stejném roce vstoupila v platnost směrnice o vzájemném uznávání rozhodnutí o vyhoštění státních příslušníků třetích zemí.

Rok 2003 – Dublinská úmluva přepracována pomocí **Dublinu II**, který nastavuje zásady, aby nedocházelo k tomu, že se žadatel o azyl účastní azylového řízení ve více státech, nebo naopak k tomu, že se žádný stát nehodlá jeho žádostí zabývat.

Rok 2004 – vydáno rozhodnutí o zřízení informační sítě **ICONET** pro výměnu informací o nelegální migraci mezi členskými státy; zřízena Evropská agentura pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích členských států Evropské unie **FRONTEX**. Od té doby koordinoval FRONTEX několik desítek pohraničních a pobřežních operací, např. Poseidon, Minerva či Triton ve Středomoří.

Rok 2005 – byly představené tzv. **regionální programy ochrany** se záměrem posílit ochranné kapacity dotčených regionů a lépe chránit tam žijící uprchlíky, a předejít tak jejich dalšímu přesunu; vznikla **společná agenda pro integraci**, v rámci níž státy, regiony i města EU sdílejí zkušenosti a doporučení s integračními programy.

Rok 2006 – stabilně narůstá počet žádostí o azyl. V reakci na to byl spuštěn rámcový program **Solidarita a řízení migračních toků**. V jeho rámci byl zřízen **Fond pro vnější hranice**, z něhož členské státy obdržely finanční podporu ve výši 1 820 milionů eur na zajištění kvalitní ochrany vnější hranice. Mezi pravomoci FRONTEX bylo nově zařazeno i řízení mechanismu pro vytvoření pohraničních jednotek rychlé reakce (Rapid Border Interventions Team, tzv. **RABIT**). O jejich nasazení mohou agenturu požádat členské státy v případě mimořádné situace na jejich hranicích, například v případě zvýšeného přísunu nelegálních migrantů. K prvnímu nasazení tak došlo např. v roce 2010 na řecko-turecké hranici.

Rok 2007 – EU předložila směrnici o sankcích pro zaměstnavatele, kteří imigranty zaměstnávají nelegálně. Pro vstup do EU za účelem zaměstnání byla zavedena tzv. Blue Card (2009) či jednotné povolení k pobytu pro určité kategorie, jako jsou např. výzkumní pracovníci.

Rok 2008 – začala platit směrnice o společných normách a postupech v členských státech při navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí. S navracením nelegálních přistěhovalců však nastává zpravidla problém při jednání s jejich zeměmi původu.

Rok 2011 – EU přijala nouzová opatření jako reakci na nelegální vstup přistěhovalců po arabském revolučním jaru 2011 ze zemí jižního Středomoří přes italské a maltské pobřeží.

Období 2014–2020 – zřízen **nový fond pro azyl, migraci a integraci**. V roce 2013 byla přijata nová strategie pro boj s pašeráky. Počet žádostí o azyl a počet nelegálních překročení hranic výrazně stoupl během roku 2014.

Rok 2015 je známý migrační a uprchlickou krizí. Členské státy se zavázaly přijmout rychlá opatření k záchraně životů a ke zvýšení aktivity EU v oblasti migrace. Komise předložila evropský program pro migraci (Agenda pro migraci) a první balíček prováděcích pravidel, který obsahoval návrhy týkající se relokace a přesídlení, zřízení tzv. ohniskových přístupů (hotspotů) a také akční plán EU proti převaděčům migrantů. Byl spuštěn mechanismus krizové pomoci, materiální i finanční, např. pro Itálii, Maďarsko, Řecko a později i Slovinsko a další země.

Další komplexní balíček prováděcích pravidel obsahoval návrh mimořádně relokovat 120 tisíc lidí, kteří jednoznačně potřebují mezinárodní ochranu, z nejvíce zasažených zemí (Řecko, Itálie a Maďarsko) do ostatních členských zemí EU.

Rok 2016 – Evropskou komisí byl předložen plán pro obnovu fungování schengenského prostoru. Jedním z úkolů tohoto plánu bylo spustit evropské pohraniční a pobřežní stráže do konce roku 2016, což se podařilo.

Jako další krok byl navržen nový nástroj mimořádné pomoci, který umožní mnohem rychlejší poskytnutí pomoci státům EU, jejichž vlastní kapacity jsou zahlceny urgentními a výjimečnými událostmi jako například náhlý příliv uprchlíků. Na jeho realizaci Komise vyčlenila 700 milionů eur na následující tři roky.

Rok 2017 – byl schválen rozpočet na rok, a to 6 miliard eur navíc na řešení příčin migrace ve startovních a tranzitních zemích, na práci s uprchlíky, na ochranu vnějších hranic a na posílení bezpečnosti uvnitř i vně Unie.

Komise představila druhou sérii návrhů na dokončení reformy společného azylového systému (CEAS). Cílem je zkrátit azylové řízení, zlepšit vyhlídky na integraci azylantů a odradit žadatele od druhotného pohybu po EU, aby si nemohli vybírat cílovou destinaci pobytu. Na základě no-

vých pravidel mají mít žadatelé o azyl například právo na osobní pohovor nebo bezplatnou právní pomoc a nejpozději pět dnů po podání žádosti má být nezletilým bez doprovodu dospělé osoby přidělen opatrovník. Žadatelé musí plnit své povinnosti, jinak jim hrozí přísnější následky. Cíle zlepšit integraci azylantů má být dosaženo rychlejším přístupem na trh práce, poskytnutím některých druhů sociální pomoci pouze pod podmínkou účasti v integračních projektech.

Evropská migrační krize

Evropská migrační krize je mezinárodní politická krize v Evropské unii (EU), která vyvrcholila v roce 2015. Krize byla způsobena velkým počtem jak uprchlíků, tak i ekonomických migrantů směřujících do EU.

Odkud pocházejí migranti? Nejvíce uprchlíků pochází ze Sýrie, kde již osmým rokem probíhá občanská válka. V Gambii a Eritreji vládnou paranoidní, kruté diktatury, Nigérii sužují vysoká kriminalita, neschopnost státu vymáhat právo a napětí mezi muslimským severem a křesťanským jihem. Také Mali je etnicky i mentálně, byť ne nábožensky, rozděleno na dvě poloviny: na jihu žijí černošská etnika v neobvyklé harmonii, na severu o nezávislost bojují berberští Tuaregové. Somálsko jako stát existuje už jen v povědomí jeho obyvatel a rubrikách OSN. Dalším státem je taky Afghánistán. V neposlední řadě je uprchlická vlna posilována eskalací násilných konfliktů ve světě a působením teroristických skupin (např. Islámský stát, Taliban, Boko Haram), před kterými lidé utíkají.

Migranti se do centrálních částí Evropy dostávají po **dvou hlavních migračních trasách** – balkánskou trasou z Turecka přes Egejské moře a Balkán do střední Evropy a středomořskou trasou ze severní Afriky přes Středozemní moře do Itálie. Nejčastějším cílem imigrantů jsou státy západní a severní Evropy, především Německo, Švédsko, Rakousko, Francie a státy Beneluxu.

Pracovní migranti ze třetích zemí

Za posledních deset let se počet imigrantů ze třetích zemí na pracovních trzích EU zvýšil. Prvním opravdovým nástrojem, který EU vydala z hlediska pracovní migrace, se tak stala v roce 2009 tzv. modrá karta, jejímž cí-

lem je přilákání vysoce kvalifikovaných odborníků a pracovníků ze třetích zemí do EU, především občanů Číny, USA, Ruska, Indie a Ukrajiny.

V roce 2014 pak EU vydala dokument věnující se dalšímu klíčovému fenoménu z hlediska otázky pracovních práv občanů třetích zemí, a to směrnici o sezonních pracovnících, která upravuje podmínky vstupu a pobytu pro krátká časová období. Unie tak reagovala na rostoucí krátkodobou migraci, kdy v EU působí více než 100 000 sezonních pracovníků ročně, zejména v oblasti turismu a zemědělství.

Jiná situace pak platí pro žadatele o azyl, do které se promítá jak zvýšená snaha o harmonizaci podmínek, tak i rostoucí důraz na integraci nově příchozích do EU. Zatímco dle směrnice z roku 2013 platilo, že členské státy musely zajistit azylantům přístup na pracovní trh nejpozději do 9 měsíců od jejich žádosti o mezinárodní ochranu, nové rozhodnutí z 25. 4. 2017 tuto dobu zkrátilo na dva měsíce. I tato legislativa však má svá omezení, kdy členské státy mohou aplikovat preferenční přístup na pracovní trh pro své občany, občany EU nebo regulérní migranty třetích zemí, kteří mají povolení k pobytu v dané zemi.

Migrace mezi státy Evropské unie

Hlavním důvodem, proč se lidé ze států EU stěhují za prací do zahraničí, je především snaha získat nové zkušenosti, zlepšit jazykové dovednosti a vydělat si více peněz. A právě poslední důvod bývá u většiny migrantů tím prioritním.

Velké rozdíly ve mzdových hladinách tak motivují i nezkušené a hůře jazykově vybavené občany zvážit svoje možnosti a odcestovat do jiné země za lepším výdělkem. Velmi často má taková migrace řetězový efekt, kdy noví migranti těží z kontaktů svých známých, kteří již v zemi pracují. Příkladem může být velká komunita polských občanů v Irsku.

Pracovníci vyššího věku a živitelé rodin dávají přednost dojíždění za prací do sousedních zemí. Tato skutečnost se týká především příhraničních oblastí. K nejaktivnějším regionům patří příhraničí Nizozemska a Německa, pro švédské občany například Dánska.

Mimořádnou roli dále hraje v rozhodování o migraci koordinace sociálních systémů v Evropě. Někteří lidé se stěhují do jiné země s cílem využít jejich štědřejšího sociálního systému.

Česká migrace za prací

Podle ČTK se podstatná část českých občanů stěhuje za prací do Velké Británie, Irska, Německa a Rakouska. Méně jich pak vycestovalo do Itálie, Španělska, Nizozemska, Belgie a Slovenska. Největší migrační vlna již proběhla v letech 2005 a 2006, hned po vstupu do Evropské unie. Lidé v této době nejčastěji vyráželi do zemí, které nevyžadovaly přechodná období (Velká Británie, Irsko). Do Česka přichází za prací více lidí, než kolik jich odchází za lepšími penězi do zahraničí. Česko je v tomto ohledu v regionu střední a východní Evropy druhou nejatraktivnější zemí. Vyplývá to ze studie, kterou vypracoval britský Legatum Institute s podporou Erste Group.

Celkem do Česka mezi roky 2000 a 2015 přišlo o 3,5 % více lidí, než kolik jich ze země odešlo. Atraktivnější pracovní trh nabídlo ve středoevropském regionu pouze Rakousko (plus 7,4 %). Přebytek příchozích pracovníků nad těmi, kteří zamířili do zahraničí, zaznamenalo ještě Maďarsko (1,1 %), Slovinsko (0,4 %) a Slovensko (0,1 %). Ze zemí, které v tomto období rozšířily EU, bylo Česko z pohledu migrace pracovních sil nejúspěšnější.

V porovnání s ostatními zeměmi Evropské unie je český národ méně ochotný migrovat nejen do zahraničí, ale i v rámci republiky. Češi jsou i podle Eurobarometru společně se Slovinci a Maďary na posledním místě v ochotě stěhovat se za prací. Faktorů je přitom více – dlouhá léta izolace, jazyková bariéra, ale i výše nákladů na bydlení. Ani vyšší výdělek není pro Čechy většinou dostatečnou motivací, aby odešli za prací do ciziny.

Dalším druhem migrace, který se v ČR stále více objevuje, je vysílání pracovníků do zahraničí domácími firmami. České firmy čím dál tím více využívají unijního volného pohybu služeb a vysílají své zaměstnance na pracovní pobyty do zahraničí. Rovněž nemalé procento českých firem rozšiřuje své aktivity i v zahraničí.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. *Co znamená pojem Evropská unie?*
2. *Co znamená SEAS, EUROPOL a EURODAS?*
3. *Co je FRONTEX?*
4. *Čím je známý rok 2015?*
5. *Z jakých zemí pocházejí uprchlíci přicházející do EU?*
6. *Uveďte dvě hlavní migrační trasy do Evropy.*
7. *Co je modrá karta a kdo ji může získat?*
8. *Vyjmenujte důvody migrace mezi státy EU.*
9. *Kam nejčastěji migrují občané ČR a za jakým účelem?*

Použitá a doporučená literatura

[1] Janáčková, S., Skopeček, J., Slaný, M., Lipovská, H., Šebesta, F., Semín, M., et al. (2016). Masová imigrace: Záchrana nebo zkáza Evropy? Praha: Institut Václava Klause, 221 s.

[2] Kolářová, M. (2014). Evropské hodnoty: Rozhoduje Evropská unie o přílivu imigrantů do Česka? [online] [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: https://www.evropskehodnoty.cz/rozhoduje-evropska-unie-prilivu-imigrantu-ceska/

[3] Komínková, M. (2016). Jak se vyvíjela azylová politika EU před migrační krizí. [online] [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: https://www.euroskop.cz/9047/27321/clanek/jak-se-vyvijela-azylova-politika-eu-pred-migracni-krizi/

[4] Palát, M. (2014). Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii. Ostrava: Key Publishing.

[5] Úřední věstník Evropské unie (2008). Konsolidované znění smlouvy o fungování Evropské unie. [online] [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/54/16334-fungovani_eu.pdf 53 1

9 Migrace v České republice – sociokulturní, ekonomické a historické souvislosti

Klíčová slova: *imigrant; integrace obyvatel; kulturní a ekonomické souvislosti; migrace; migrační politika; multikulturní společnost; populace; státní občan*

Přes pět set tisíc žen a mužů, tedy pět procent z celkového počtu obyvatel ČR, se přestěhovalo do ČR z cizích zemí – taková je dnešní česká realita. Zatímco do roku 1989 probíhala imigrace do českých zemí především v rámci tzv. rozvojové pomoci (Vietnam, Angola, Kuba), v průběhu 90. let se ČR stala cílovou zemí především pro příchozí z Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu a Ruska. Zhruba polovinu všech legálně žijících příchozích v ČR tvoří ženy.

Kdo jsou a jací jsou ti příchozí, kteří mezi námi žijí?

Ukrajinci

Na Ukrajince žijící v České republice existuje mnoho rozdílných pohledů. Mnozí je považují za přistěhovalce, kteří berou lidem v České republice práci. Jedni je vidí pouze jako dělníky, jejichž životním údělem je práce na stavbách. Druzí je zase vnímají jako lidi, kteří chtějí začít nový život. Další jsou toho názoru, že do České republiky přišli za lepší prací a vyššími výdělky a jiní v nich zase spatřují členy východoevropských gangů, pro které je naše republika jen dalším místem jejich kriminální činnosti.

Oficiální statistiky ukazují, že počet Ukrajinců oprávněných k přechodnému a trvalému pobytu v ČR každým rokem výrazně stoupá. Výjimkou z této rostoucí tendence byl pouze rok 2000, kdy vstoupil v platnost zákon o zavedení víz pro překročení českých hranic pro příslušníky toho-

to státu. Současná ukrajinská migrace do ČR má převážně ekonomický charakter. Většina ukrajinských migrantů jsou lidé v ekonomicky aktivním věku, kteří do ČR přišli za prací. Ukrajinci jsou v ČR nejvíce koncentrováni v Praze a dalších velkých městech. Ukrajinci nemají v ČR tendenci uzavírat se do ghett nebo vytvářet geografické enklávy. V hlavním městě existují čtvrti, kde žije více Ukrajinců pohromadě, ale tato skutečnost je spíše podmíněna umístěním levnějších ubytoven nebo blízkostí místa zaměstnání Ukrajinců nežli jejich snahou bydlet společně. Jedním z rysů manuálně pracujících Ukrajinců v ČR je nepříliš vysoká úroveň znalosti cizích jazyků, která je částečně spojena se vzdělanostní strukturou ukrajinských migrantů. Nicméně, Ukrajinci žijící v ČR samozřejmě pociťují mnohem menší jazykovou bariéru než kupříkladu Vietnamci. Nově přicházející Ukrajinci nežijí příliš bohatým kulturním životem. Volný čas většinou nemají, protože hodně pracují přesčas a také o víkendech.

Ukrajince pojí s českými zeměmi bohatá minulost – na území se nacházeli už v 16. a 17. století. V první polovině 20. století pak ukrajinská menšina našla v českých zemích silné zázemí a podporu v boji za ukrajinskou nezávislost. Obyvatelé Podkarpatské Rusi se roku 1919 stali na určitou dobu československými občany.

Nová vlna příchozích z Ukrajiny, kteří v ČR v současné době pracují nebo podnikají, začala přicházet v devadesátých letech 20. století. Tito lidé se snaží prací v ČR zlepšit svoji finanční situaci. Důvodem, proč odcházejí za prací, je nezaměstnanost, snižující se kvalita života, rostoucí chudoba, obrovské rozdíly mezi chudými a bohatými, nedostupnost lékařské péče, celkově se zhoršující zdravotní stav lidí, špatná dostupnost vzdělání v jejich domovské zemi. Práce, kterou zde vykonávají (ve stavebnictví, lesnictví, potravinářství), někdy neodpovídá jejich vzdělání. Pro Ukrajince je typický vztah ke křesťanství a národní hrdost.

Byla založena řada organizací, které hájí zájmy Ukrajinců v ČR. Tyto organizace též spolupracují se státními úřady. Jsou to: Sdružení Ukrajinců a příznivců Ukrajiny v ČR, Ukrajinská iniciativa v ČR, Fórum Ukrajinců v ČR.

Přítomnost ukrajinských migrantů je pozitivně reflektovaná v aktivitách církevních organizací – Řeckokatolická církev v Česku, Československá pravoslavná církev.

Vietnamci

První Vietnamci začali do ČR přicházet v rámci diplomatických dohod ČSSR s Vietnamem v padesátých letech 20. století za studiem a odbornou praxí v průmyslu. Dnes přicházejí z podobných důvodů jako lidé z Ukrajiny.

Pro vietnamský národ je typická národní hrdost s důrazem na rodinu, úcta ke starším a důraz na to, že na veřejnosti se má každý chovat tak, aby nezpůsobil konflikt. Je neslušné obtěžovat ostatní svými problémy. Pokud diskutují, pak vždy s ohledem na to, aby ten druhý neztratil tvář. Důležitý je důraz na vzdělání. Stále živá je vzpomínka na válku s USA v šedesátých letech 20. století.

V České republice tvoří Vietnamci uzavřené komunity. Nově příchozí často prožívají kulturní šok, na základě zkušeností z vlasti nedůvěřují oficiálním institucím a využívají tradiční institut „zástupců", kteří mají na starost veškeré oficiální jednání, což tuto uzavřenost jen posiluje. Pro Vietnamce žijící v Česku je důležité udržování tradic při přípravě jídla, pohostinnost, uctívání předků a úcta k vlasti.

Úsměv u Vietnamce neznamená pouze radost, ale také omluvu, například když Vietnamec obtěžuje se svými problémy nebo nám nerozumí. Milenecké páry se na ulici nelíbají. Při podání ruky druhá ruka přikryje a stiskne obě podávané ruce. Chce-li vás někdo přivolat, otočí ruku hřbetem nahoru a začne pokyvovat rukou v zápěstí. Při pozdravu nejprve zdraví muž, poté žena, slušností je vyptat se na zdraví a rodinu. Neslušností je smrkání do kapesníku, naopak základem dobrého vychování je být slušně oblečen a upraven. Pokud vám Vietnamec podává věc nebo zboží oběma rukama, vyjadřuje tak úctu.

Rusové

Ruská migrace do ČR je specifická – do ČR se stěhují spíše movití Rusové. Jako hlavní tudíž neuvádějí ekonomický důvod, ale hrozby spojené s politickou nestabilitou země, růst kriminality a touhu po spokojeném životě. Do českých zemí přicházejí především členové rodinných klanů již usazených migrantů, kteří s ostatními členy své komunity v ČR udržují bohaté vazby. Navenek se ruská komunita v ČR spíše uzavírá a vyčleňu-

je se z české společnosti ve smyslu ekonomických aktivit a sociálních kontaktů. U české veřejnosti je stále patrný negativní postoj ke všemu ruskému.

Muslimové a lidé z arabských zemí

V ČR žije zhruba 1 000 až 2 000 praktikujících muslimů, z toho 200–300 je Čechů a Češek. Někteří muslimové se kvůli práci nebo z obavy z rasismu snaží svou víru schovávat. Mnoho muslimů v ČR klade velký důraz na vzdělání a je mezi nimi hodně vysokoškoláků. Muslimové cizích národností pocházejí nejvíce ze zemí bývalé Jugoslávie, Kazachstánu, Ruska, Turecka, Afghánistánu, Iráku, Uzbekistánu.

Od pádu komunismu a zániku rozdělení světa na „dobrý Západ" a „zlý Východ" rostly postupně na Západě tendence vytvářet nový obraz nepřítele v islámu. Mediální obraz muslimů je bohužel pokřivený a soustředí se spíše na terorismus, konflikty a odlišnost od většinové kultury.

Islám je vnitřně rozrůzněný, sdílí mnoho hodnot s jinými kulturami, klade důraz na některé jiné hodnoty než Západ, není však méněcenný a zaslouží si úctu. Je třeba si také uvědomit, že většina muslimů odsuzuje násilí a vnímá je jako urážku své víry.

Kontrolní otázky:

1. *Jaké jsou důvody migrace Ukrajinců do ČR?*
2. *Jaké organizace hájí zájmy Ukrajinců v ČR?*
3. *Kdy začali přicházet první Vietnamci do ČR?*
4. *Co je typického pro vietnamský národ?*
5. *V čem spočívají specifika ruské migrace?*
6. *Jaký je mediální obraz muslimů?*

Použitá a doporučená literatura

[1] Baršová, A., Barša, P. (2005). Přistěhovalství a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav.

[2] Burgetová, E., Černá, M. (2007). Cizinci, našinci a média – Mediální analýzy. Praha: Multikulturní centrum, 106 s.

[3] Collier, P. (2017). Exodus. Jak migrace mění náš svět. Praha: Libri.

[4] Freidingerová, T. (2014). Vietnamci v Česku a ve světě: migrační a adaptační tendence. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 232 s.

[5] Kocourek, J. (2006). Vietnamci v ČR. In: Leontiyeva, Y., Ezzeddine-Lukšíková, P., Hirt, T., Jakoubek, M., Kocourek, J., Pažejová, L. (Eds). Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové). Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, kap. 3, s. 46–62.

10 Asie – migrace, dopady na zemi původu a cílovou zemi

Klíčová slova: *cizinec; cílová destinace; emigrace; imigrace; imigrant; migrace; příčiny migrace; uprchlictví*

V současné globalizované éře má mezinárodní migrace nebývalou intenzitu, kterou podpořil rozvoj komunikačních technologií, zlevnění dopravy a úprava legislativních omezení v otázce překračování hranic.

Hojná migrace probíhá i v oblasti jihovýchodní Asie, kterou charakterizují poměrně velké rozdíly mezi státy, především z hlediska ekonomické a sociální struktury. Úzce souvisí s ekonomickým rozvojem tzv. nově industrializovaných států (NICs) či ekonomických „tygrů", vyžadujících zhruba od osmdesátých let přísun velkého množství pracovních sil, kterého se jim z různých důvodů nedostává. Vyžadují jak kvalitní odborníky, tak nekvalifikované námezdní dělníky. Mezi cílové destinace v oblasti patří Singapur a Brunej, mezi zdrojové země migrace patří Filipíny, Indonésie, Laos, Kambodža, Myanmar a Vietnam. Thajsko a Malajsie jsou státy přijímající ve velkém imigranty a zároveň vysílající do zahraničí své pracovní síly.

Některé státy přímo podporují odliv pracovníků do zahraničí. Velmi propracovaný a vládou podporovaný systém nalezneme na Filipínách. V regionu shledáváme i pohyby uprchlíků, především z Myanmaru. Ze specifických typů migrace zde nalezneme tzv. odliv mozků (brain drain), kdy společnost zdrojové země přichází o vzdělané a vysoce kvalifikované jedince. Odliv mozků začíná již u studentů vysokých škol. Brain drain je vzhledem k rozvoji chápán spíše jako negativní fenomén poškozující ekonomiku země původu, ale přináší i pozitiva. Specifickou problematiku tvoří pašování a obchod s lidmi na poloostrově Zadní Indie.

Region jihovýchodní Asie spadá pod rozlehlou oblast asijsko-pacifickou, kam patří také tichomořské ostrovy a Austrálie s Novým Zélandem. Územně nejrozsáhlejší je Indonésie a nejmenší stát je Singapur. Indonésie se svými 250 miliony obyvatel dosahuje čtvrtého místa mezi nejlid-

natějšími státy světa. Obyvatelstvo Brunejského sultanátu se počtem blíží k hodnotě půl milionu.

Z hlediska historického do celé oblasti nejdříve proudil indický a čínský vliv, který nasměroval náboženskou strukturu a způsob státního uspořádání. Státní útvary vznikající v Zadní Indii obsazovaly své sousedy a navzájem se dobývaly. Pro ostrovní část byl klíčový námořní obchod, kdy zde probíhala komunikace mezi všemožnými kulturami. Od novověku se státy potýkaly s evropskými kolonizátory, kteří území na dlouhou dobu formálně či neformálně ovládli. V průběhu druhé světové války sem expandovalo Japonsko. Jeho angažovanost trvala krátce, ale dokázala podnítit boj za nezávislost. Náboženská struktura je velmi pestrá. V ostrovní části narazíme na islám, v pevninské na buddhismus. Křesťanství převládá na Filipínách a v Kambodži. V každém státě ale nalezneme pestrou mozaiku náboženských skupin.

Ekonomická situace států a míra vyspělosti je také výrazně odlišná – od bohatého a rozvinutého Singapuru přes neustále se rozvíjející Malajsii, která dosahuje středních příjmů, až po rozvojové země s nízkým příjmem jako Myanmar.

Z hlediska státního zřízení zde nalezneme republiky a konstituční monarchie. Federace zastupuje Malajsie, ostatní státy jsou unitární. Státy trpí různě velkým demokratickým deficitem. V Myanmaru vládne vojenská junta.

Migrace v jihovýchodní Asii

V jihovýchodní Asii narazíme na všechny typy a trendy v současné migraci: rozsáhlou pracovní migraci, odliv mozků, výraznou feminizaci, uprchlictví a ilegální přesuny.

Migrující ženy v jihovýchodní Asii rozdělujeme dle jejich povolání na pomocnice v domácnostech, zaměstnankyně zábavního průmyslu (sem spadají i prostitutky), neregulérní migrantky, manželky imigrantů a kvalifikované pracovnice.

Nesmí se opomenout pašování a obchod s lidmi, činnosti typické pro poloostrov Zadní Indie a pro celou jihovýchodní Asii.

Obchod s lidmi (human trafficking) definujeme jako nedobrovolný přesun lidí za účelem zneužití jejich práce, zahrnuje najímání, přepravu,

převoz, přechovávání nebo přijetí osob za účelem zneužívání za pomoci hrozby, použití síly nebo jiných forem donucení, za pomoci únosu, podvodu, uvedení v omyl nebo zneužití moci či stavu bezbrannosti nebo pomocí předání nebo přijetí plateb či výhod, a to za účelem získání souhlasu osoby mající kontrolu nad jinou osobou.

Obchod s lidmi zahrnuje tři elementy: jednání (vztažené k najmutí, přepravě, přechovávání atd.), prostředky použité proti oběti a účel. Pašování znamená nelegální přechod mezinárodních hranic.

Ve většině případů musí zájemce zaplatit pašerákům za služby. Pašování je v podstatě byznys, protože je prováděno za účelem zisku, jako i obchod s lidmi, který souvisí s dlouhodobým vykořisťováním, a tedy zisky přináší v rámci dlouhodobé perspektivy.

Cílové destinace

Nejvýznamnější cílovou destinací migrantů z jihovýchodní Asie je nově industrializovaná země Singapur. Počítá se mezi nejsilnější ekonomiky v regionu a spadá mezi vysokopříjmové země. Zásadní problém státu spočívá v nízké úhrnné plodnosti, která nadále klesá, což se projevuje stárnutím populace. Bez imigrantů by ekonomika ve stávajícím stavu nemohla fungovat. Nezaměstnanost je nízká a statistika HDI jej řadí mezi země s velmi vysokým indexem rozvoje. Míra nezaměstnanosti kolísá mezi 3 a 4 %.

Zahraniční pracovníci pracují nejvíce v sektoru služeb, ve stavebním průmyslu a továrnách. Dalším sektorem je také oblast zdravotnictví. Registrované zdravotní sestry pocházejí nejvíce z Filipín, následuje Malajsie.

V otázce ilegální migrace se můžeme řídit jen hrubými odhady. Bylo odhadnuto, že v Singapuru je nejvíce Malajců, Indonésanů, Thajců a Filipínců.

Ženy-migrantky většinou pracují jako hospodyně. Převládají Indonésanky a Filipínky, o které je zájem kvůli znalosti angličtiny.

Singapur se snaží přilákat kvalifikované migranty. Osoba, která vydělá minimálně 2 240 amerických dolarů měsíčně, si může do země přivést rodinu a získat trvalý pobyt, případně se stát občanem té země. Tyto výhody získávají jen vybraní a vysoce kvalifikovaní jedinci.

Zdrojové země

Filipíny založily ekonomickou a rozvojovou strategii na exportu pracovních sil od 70. let. Vývoz například zdravotních sester a lékařů vedl dříve k zavírání nemocnic a nedostatku personálu. Pracovní emigrace je velmi rozsáhlá. Filipínci jedou do Singapuru, Malajsie, Kambodži, Indonésie, Thajska. Filipínci migrují do zemí s vyšším HDI. Převažují ženy-migrantky.

Indonésie patří mezi státy, které cíleně vyvážejí svou pracovní sílu. Po několik desítek let tvoří export práce součást ekonomických plánů. Programy začaly v 70. letech. Oficiální statistiky ukazují, že v průběhu let docházelo k navyšování počtu pracovníků směřujících do Asie. Výrazný nárůst vykázalo množství žen migrujících za prací. Ilegální migranti míří ponejvíce do Malajsie.

Pracovní migrace žen od 90. let narostla. Odcházejí do Malajsie a do Singapuru. Pracují převážně v zemědělství, domácnostech, na stavbách a v průmyslu.

Kambodžská migrace ponejvíce směřuje do Thajska. Migranti pracují ve stavebním průmyslu, v zemědělství a v továrnách na zpracování ryb. Kambodža spadá do nízkopříjmových ekonomik. Hlavním zdrojem remitencí je Thajsko.

Laoští migranti pracují nejčastěji v Thajsku v domácnostech a v zemědělství. Počet žen převyšuje počet mužů. V současné době se Laos potýká s nedostatkem kvalifikovanějších pracovních sil v oblasti stavebnictví a zaměstnává vietnamské pracovníky. Vietnamci sem pronikali již v 90. letech. Laos se řadí mezi země s nižším středním příjmem.

Myanmarští migranti míří do Thajska a pracují v zemědělství, na stavbě, v potravinářství a v domácnostech. V Myanmaru je známé i vnitřní přesídlení, počet osob dosahuje asi 430 tisíc. Vzhledem k etnickým tenzím a represivní vládě odtud migrují i uprchlíci. Myanmar je země s nízkým příjmem a nejnižším indexem lidského rozvoje v regionu.

Mongolsko

Mongolové většinou migrují do Jižní Koreje, Číny a Francie. Nicméně i Česká republika je jednou ze zemí, která se stala pro emigraci Mongolů zajímavá. Důvodů je pro to několik. V Mongolsku je málo informací o roz-

dílech mezi jednotlivými zeměmi Evropské unie. Mongolové přijíždějí do ČR vydělat si peníze, poznat jiný svět a najít nový domov. Většina z nich prodala kvůli cestě za lepším životem svůj dům nebo se v Mongolsku zadlužila a cestu zpátky mají nadlouho uzavřenou. Většina Mongolů nachází v Česku uplatnění jako šičky a šiči. O pracovníky z Mongolska je zájem i v masokombinátech, kde je práce těžká a lidé tam dlouho nevydrží. Mongolové mají výhodu, protože jsou zvyklí pracovat s masem.

Menší část z nich má to štěstí, že narazí na spolehlivého zaměstnavatele a může si svůj sen o lepším životě začít plnit. Větší část z nich ale čeká vydírání zprostředkovateli práce, pracovní vykořisťování a často i pobyt v ilegalitě.

Vietnam

Vietnam je jednou z mála zemí, kde je i dnes vůdčí silou komunistická strana, a přestože je zde povoleno drobné podnikání, stále to není zcela demokratický stát s volným tržním hospodářstvím. Pro zahraniční investory je dnešní Vietnam velmi přitažlivý, protože je zde levnější pracovní síla než v Číně, Thajsku nebo v Malajsii. Vietnam má podle všeho veškeré předpoklady, aby se stal dalším „asijským tygrem". Jedná se o zemi s dostatečnou velikostí svého trhu, přírodním bohatstvím a ideální polohou. Najdeme zde také mladou a relativně vzdělanou populaci, postup důležitých reforem nebo i potenciál v oblasti cestovního ruchu. Z tohoto pohledu se může zdát, že v dnešní době by již Vietnamci neměli mít žádný důvod k emigraci. Je však nutno podotknout, že hlad a chudoba stále představují aktuální výzvy.

Rozvoj v zemi neprobíhá ve všech regionech rovnoměrně. Zatímco v deltách a ve velkých městech se koncentruje většina kapitálu, obyvatelé oblastí na severu při hranicích s Čínou, provincií Centrální vysočiny a periferních oblastí delty Mekongu se stále potýkají s velmi nízkou životní úrovní. V zemi je ještě mnoho důvodů k nespokojenosti se životem a životní úrovní, a to především u ekonomicky slabší populace, které je stále většina. Proto Vietnam cíleně řídí emigraci, a to jako jediný v oblasti, kromě Thajska. Migranti míří hlavně na Tchaj-wan a do Koreje. V regionu se pohybují spíše ilegálně a cestují často do Kambodže. Žijí také v Laosu a v Malajsii, kde pracují především na stavbách, v textilních továrnách, firmách na výrobu elektroniky a ve službách.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. *Co znamená brain drain?*
2. *Co znamená zdrojová země?*
3. *Které státy patří k jihovýchodní Asii?*
4. *Jaké náboženské skupiny jsou v jihovýchodní Asii?*
5. *Jaké typy státního zřízení se vyskytují v jihovýchodní Asii?*
6. *Jaké typy migrace převažují v jihovýchodní Asii?*
7. *Co znamená obchod s lidmi a jaké tři elementy zahrnuje?*
8. *Proč je Singapur nejvýznamnější cílovou destinací migrantů v jihovýchodní Asii?*
9. *V jakých oblastech pracují migranti v Singapuru?*
10. *Jaké národnosti emigrují do Singapuru?*
11. *Jaké zdrojové země v jihovýchodní Asii znáte?*
12. *Kde převážně pracují migranti v Indonésii, Laosu, Kambodži a Myanmaru?*
13. *Čím je zajímavá ČR pro Mongoly?*
14. *Jaké důvody k emigraci mají Vietnamci?*

Použitá a doporučená literatura

[1] Freidingerová, T. (2014). Vietnamci v Česku a ve světě: migrační a adaptační tendence. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 232 s.

[2] Kocourek, J. (2006). Vietnamci v ČR. In: Leontiyeva, Y., Ezzeddine-Lukšíková, P., Hirt, T., Jakoubek, M., Kocourek, J., Pažejová, L. (Eds). Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů: (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové). Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, kap. 3, s. 46–62.

[3] Martínková, Š. (2010). Vietnamská komunita v Praze. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 46 s.

11 Amerika – migrace, dopady na zemi původu a cílovou zemi

Klíčová slova: *azylant; cizinec; emigrace; imigrace; imigrant; migrace; mezinárodní ochrana; příčiny migrace; reemigrace; uprchlictví*

Amerika vždy patřila mezi klasické přistěhovalecké státy. Američané povzbuzovali permanentní přistěhovalectví a chápali většinu legálních přistěhovalců jako budoucí občany, u kterých se předpokládalo, že se asimilují nebo alespoň integrují do americké společnosti.

Konec 20. století znamená pro Ameriku hlavně řešení latinskoamerické otázky. Hispánská komunita, která v roce 2000 představovala 12 % veškeré americké populace, se v letech 2000–2002 rozrostla ještě o 10 % a stala se tak početnější než americká černošská komunita. Odhaduje se, že do roku 2040 budou Hispánci tvořit 25 % populace. Reforma z roku 1986 předznamenala narůstající důraz na ilegální migraci v 90. letech. Problémem se ukázala skutečnost, že stanovená pravidla nejsou dodržována a vymáhána. V roce 1994 Clintonův kabinet proto zpřísnil imigrační kontroly, pravidla pro udělování politického azylu, posílil INS – Imigrační a naturalizační službu, pohraniční stráže a zahájil výstavbu fyzických bariér podél mexické hranice.

Události roku 2001 – teroristický útok na „dvojčata" – otázku hispánské migrace částečně odsunuly. Zapříčinily sekuritizaci imigrační politiky, což v praxi znamená kombinaci vojenských a policejních metod, kterým jsou přizpůsobena i pravidla přistěhovalectví. Dalším důsledkem těchto událostí je vznik různých hnutí a obecná snaha o zavádění dočasných víz.

Současný přistěhovalecký model USA byl vytvořen zákonem o přistěhovalectví a občanství z roku 1952, následně byl několikrát novelizován, nicméně stále stojí na stejných principech. Americký model rozlišuje dvě základní skupiny přistěhovalců: ty, jejichž počet není omezen kvótou, a ty, jejichž počet omezen kvótou je. Do první skupiny patří bezprostředně blízcí příbuzní občanů USA. Druhá skupina je rozdělena do kategorií,

které jsou známé jako „preference“. Existují preference na základě rodinných vazeb a preference na základě zaměstnání.

Čekací lhůty na některé druhy víz se pohybují kolem tří až pěti let, ojediněle i překračující 10 let. Pokud se jedinec chce stát právoplatným občanem USA, pak je nutné projít procesem naturalizace.

Americká společnost s přistěhovalci uzavírá smlouvu, která se opírá o tři pilíře:

- dobrovolnost – na imigraci mají nárok a amerikanizaci si nelze vynutit;
- vzájemnost – přistěhovalec přijme všechny povinnosti stanovené zákonem a výměnou za to se může stát platným členem společnosti;
- individuálnost – přistěhovalec je přijat jako jednotlivec, nikoli jako člen nějaké skupiny.

K základnímu požadavku naturalizace, jímž byl předchozí pětiletý pobyt v zemi, přidala komise výzvu k testování znalostí z americké historie, občanských znalostí a angličtiny. Dále musí být žadatel držitelem zelené karty s trvalým pobytem v USA, který neopustil území USA na dobu delší než 6 měsíců ode dne nabytí zelené karty. Fyzická přítomnost žadatele musí být minimálně 2,5 roku ode dne nabytí zelené karty. Žadatel musí mít trvalý pobyt ve státě, kde o občanství žádá po dobu minimálně 3 měsíců. Tato osoba navíc musí prokázat dobrý morální charakter, bezúhonnost a oddanost vůči Ústavě USA, samozřejmostí je dosažení zletilosti, tzn. 18 let.

Kanada

Kanada je hodnocena organizací OSN jako jedna z nejlepších zemí pro život (patří jí 8. místo dle Lists of Human Development). Politická situace je dlouhodobě stabilní, ekonomika prosperuje a životní úroveň je velmi vysoká.

Na začátku 70. let byl v Kanadě proveden rozsáhlý průzkum migrace, jehož výsledkem byla tzv. Zelená kniha o imigraci z roku 1975. Následovala další reforma imigračního zákona, jejímž klíčovým prvkem bylo

plánování ročního příbytku přistěhovalců a následná konzultace s provinčními vládami. Další novinkou bylo rozdělení imigrantů do čtyř základních skupin:

- nezávislá skupina;
- humanitární skupina – uprchlíci (jak jsou definováni v Úmluvě OSN o uprchlících) a jiné pronásledované osoby;
- rodinná skupina – nejbližší rodina, rodiče a prarodiče občanů žijících v Kanadě;
- třída „assisted relatives" – osoby, které někdo z rodiny žijící v Kanadě sponzoroval.

V roce 1980 se seznam rozšířil o pátou, tzv. business skupinu, což jsou jednotlivci, kteří jsou ochotni v Kanadě investovat kapitál. Zásadní změny novodobé kanadské migrační politiky nastaly až v roce 2001 v souvislosti s 11. zářím. Tehdy byly rozšířeny pravomoci k zatýkání, zadržování a deportování podezřelých přistěhovalců a zároveň vznikla dohoda mezi Kanadou a Spojenými státy americkými s názvem „Safe Third Country Agreement", která má důležité dopady na azylanty a uprchlíky.

Kanada nové lidi potřebuje, jelikož její populace stárne a přistěhovalci jsou potřební k zachování růstu ekonomiky země.

Rostoucí úroveň přistěhovalectví, zejména v ekonomické třídě, umožní udržet pracovní sílu, podpořit růst ekonomiky a podnítit snahy k inovacím. S ohledem na stárnoucí populaci a nízkou míru porodnosti hraje přistěhovalectví důležitou roli v zajištění toho, aby populace a pracovní síla v Kanadě i nadále rostly. Momentálně se každý pátý kanadský občan narodil v jiném státě, přičemž od roku 1990 přivítala „země javorového listu" až šest milionů přistěhovalců.

Tento pozitivní náhled na imigraci ze strany Kanady existuje i v současné době, kdy naopak mnoho západních států včetně USA zavádí přísnější podmínky ve své přistěhovalecké politice. Kanada se také jako jedna z mála zemí zavázala poskytnout pomoc uprchlíkům. Ministerstvo přislíbilo částku 5,6 milionu dolarů v rámci globální pomoci při přesídlování uprchlíků.

V roce 1971 byla Kanada první zemí na světě, která přijala multikulturalismus jako oficiální politiku. Multikulturalismus je možné definovat jako „přesvědčení, že různé kulturní či etnické skupiny mají právo zůstat odlišné". To znamená, že všechny národnosti žijící v Kanadě si mohou

zachovat vlastní identitu a pyšnit se tak svým původem. Díky tomu mají Kanaďané větší pocit bezpečí a jsou více otevření a jsou schopni přijímat jiné kultury. Ze zkušenosti vyplývá, že kanadský multikulturalismus podporuje rasovou, kulturní a etnickou snášenlivost.

Kanada přijala v roce 2017 přes 286 tisíc přistěhovalců.

Ahmed Hussen, současný kanadský ministr pro přistěhovalectví, uprchlíky a občanství, podle Tyden.cz navrhl, aby země v letech 2019 až 2021 přijala postupně až 1,08 milionu nových obyvatel. V roce 2019 by to mělo být kolem 360 tisíc, v následujících letech by se číslo mělo ještě o něco zvýšit.

Mexiko

V případě mexické migrace jde především o migraci Mexičanů do USA z ekonomických důvodů. Mexiko se potýká s velkou chudobou. Jako významný „pull" faktor slouží velká poptávka po levné pracovní síle v USA, kterou mohou Mexičané snadno uspokojit. Rozdíly mezi platy USA a Mexikem v některých odvětvích, ve kterých je zapotřebí manuálně pracujících a méně kvalifikovaných dělníků, dosahuje průměru až 10 : 1 ve prospěch USA. Žádná bohatá západní země nemá tak rozsáhlé hranice se státem náležejícím do třetího světa. Podle historiků neexistují další dva sousední státy s tak vysokým rozdílem příjmů na osobu.

Do Mexika bývají měsíčně posílány remitence ve výši cca 2 miliard dolarů měsíčně (2,9 miliardy dolarů v únoru 2016 a 1,9 miliardy dolarů v lednu 2016). Celkový příjem Mexika v podobě remitencí se za roky 2014 a 2015 pohyboval okolo 25 miliard dolarů. Za tyto prostředky se poté v Mexiku budují celé komunity. V tomto směru mexický prezident Vicente Fox označil mexické imigranty dokonce za národní hrdiny. Migrace z Mexika do USA není samozřejmě jen legální, ale čím dál častěji spíše ilegální. Mexicko-americká hranice je jedním z nejfrekventovanějších míst, kde dochází k ilegálnímu vstupu na území USA. Nejedná se samozřejmě jen o ilegální přechod mexického obyvatelstva, ale často i imigrantů ze států Střední Ameriky. USA se snaží tuto situaci řešit stavbou zdi.

Latinská Amerika

Latinská Amerika je, co se týče migrace, dost netradiční. Tato oblast byla vždy imigračním regionem. Začalo to už s příchodem Evropanů v 16. století. V současné době ovšem převažuje emigrace, která se týká zejména nejchudších zemí tohoto regionu.

Hlavní motivací k migraci jsou ekonomické důvody. Mezi nejchudší státy patří Haiti, podle HDP je na tom hůře než řada rozvojových afrických zemí, následují středoamerické země Honduras, Nikaragua, ze zemí Jižní Ameriky na tom není příliš dobře například Bolívie. V některých oblastech s vysokou kriminalitou je to ovšem i bezpečnost. Z latinskoamerických zemí se emigruje i z bezpečnostních důvodů. Honduras a Salvador jsou podle statistik považovány za jedny z nejnebezpečnějších zemí světa. Guatemala, Jamajka, Belize nebo Kolumbie se v těchto smutných žebříčcích nenacházejí daleko za nimi. Podobně byli dříve motivováni například i Peruánci, kteří často odcházeli do Chile, především kvůli aktivitám teroristické skupiny Světlá stezka.

Migranti se často vydávají na sever, do Spojených států amerických nebo do Kanady. Když se bavíme o migraci uvnitř Latinské Ameriky, může se z dnešního pohledu zdát kuriózní, že tradiční imigrační zemí bývala Venezuela. Do devadesátých let 20. století přijímala nejenom Latinoameričany, ale také Evropany. Poté se změnila v neutrální zemi a dnes je z ní země emigrační. Do země se snažili zhruba do roku 2013 přilákat lékaře, zdravotnický personál, trenéry, techniky – také sem přišla řada Kubánců, ne sice jako emigranti, ale na dlouhodobé pracovní kontrakty; potom se situace na poli ekonomiky začala zhoršovat a odborníci začali Venezuelu opouštět již po roce 2000, především pak po puči v roce 2002.

Migrace z Venezuely výrazně vzrostla po roce 2012. Drtivá většina lidí zemi opustila mezi lety 2016 a 2017, a to především kvůli špatné ekonomické situaci. Ta byla hlavním důvodem k odchodu u asi 67 % lidí. Před dvěma roky, kdy krize začala, navíc v podstatě přestal fungovat státní úřad identifikace, migrace a cizinců, který má vydávat pasy. Mnoho lidí je tak v zemi de facto uvězněno, protože dokumenty buď nemají, nebo byly nějak znehodnoceny. Jedinou alternativou, jak je získat, tak zůstávají místní mafie. Ale zatímco běžný cestovní pas stojí v přepočtu asi čtyři koruny, na černém trhu jeho cena může vyšplhat až na 110 000 korun.

Podle OSN během několika posledních let utekly z Venezuely více než dva miliony lidí. Jedná se tak o největší a nejhorší migrační krizi v regionu v novodobé historii. Tisíce lidí utíká do Kolumbie, Peru, Chile nebo na některé z malých ostrovů v Karibiku. Čísla hovoří jasně: v posledních letech opustilo Venezuelu asi 2,3 milionu lidí, tedy zhruba sedm procent obyvatel. Venezuelané míří i do Spojených států, Kanady či Španělska. Tam se ale jejich počet zvyšuje dlouhodobě, nejedná se proto o tak prudký nárůst jako v zemích Střední a Jižní Ameriky.

Sousední země se s přílivem migrantů vypořádávají různě, hranice většiny z nich ale zůstávají otevřené. Brazílie plánovala hraniční přechody uzavřít, ale tamní nejvyšší soud nařízení okamžitě zrušil s vysvětlením, že pro ně neexistuje důvod.

Argentina se Venezuelanům snaží vše co nejvíce usnadnit. Zjednodušila uznání venezuelského vysokoškolského vzdělání. Kolumbie pro změnu oficiálně registrovaným Venezuelanům umožnila stejný přístup ke zdravotní péči jako místním obyvatelům.

Zhoršuje se situace v Ekvádoru. Země ve třech provinciích vyhlásila mimořádný stav.

Kvůli vlně venezuelských migrantů roste i sociální napětí, například v brazilském pohraničí natolik, že tam brazilská vláda poslala armádu. Hranice přechází denně asi 700 Venezuelanů, z nichž třetina v Brazílii zůstává, ostatní si chodí pro zboží a potraviny.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. *Co znamená sekuritizace imigrační politiky v USA po roce 2001?*
2. *Vyjmenujte dvě základní skupiny přistěhovalců podle modelu USA.*
3. *Na základě jakých tří pilířů se uzavírá v USA smlouva s přistěhovalci?*
4. *Jaké jsou základní požadavky naturalizace přistěhovalců do USA?*
5. *Vyjmenujte pět základních skupin imigrantů podle modelu Kanady.*
6. *Jakou roli hraje přistěhovalectví v Kanadě?*
7. *Co znamená politika multikulturalismu v Kanadě?*
8. *Jaký je hlavní důvod migrace Mexičanů?*
9. *Z jakých hlavních důvodů se emigruje z latinskoamerických zemí?*
10. *Uveďte hlavní příčiny emigrace z Venezuely.*
11. *Kam nejčastěji odcházejí Venezuelané?*

Použitá a doporučená literatura

[1] Collier, P. (2017). Exodus. Jak migrace mění náš svět. Praha: Libri.

[2] Černý, K. (2015). Nad Evropou půlměsíc I.: Muslimové v Česku a západních společnostech. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 280 s.

[3] Kolektiv autorů (2011). Migrace a rozvoj. Rozvojový potenciál mezinárodní migrace. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd.

[4] Kozák, K., Weiss, T. Schulzová, H. (Eds) (2012). Dopady krize v euroatlantickém prostoru. Praha: Dokořán.

12 Austrálie – migrace, příčiny a dopady

Klíčová slova: *azylant; cizinec; emigrace; imigrace; imigrant; mezinárodní ochrana; migrace; příčiny migrace; reemigrace; uprchlictví*

Austrálie je současně cílem migrantů ze zemí jihovýchodní Asie, ve kterých existují silné tlaky působící na migraci. Tyto tlaky představují jak konflikty různého charakteru a intenzity, tak chudoba nebo přírodní katastrofy a environmentální změny.

V první polovině 20. století se Austrálie zobrazovala jako země ohrožená invazí „asijských hord" ze severu. Za použití podobných metafor vznikla australská politika „Bílá Austrálie", funkční v různém rozsahu od padesátých let 19. století až do sedmdesátých let 20. století. Tyto metafory a zdůrazňování kulturních a etnických rozdílů byly používány především vůči imigrantům z asijských zemí, australská společnost otevřeně preferovala imigranty z Evropy. Postupně došlo k proměně této politiky a k odstranění selektivního výběru imigrantů. V 70. a 80. letech byli do společnosti integrováni uprchlíci převážně z Indočíny, kteří postupně přestali být označováni za hrozbu pro společnost, a veřejné mínění s nimi spíše sympatizovalo.

Prvními oficiálně uznanými uprchlíky, kteří se ilegálně doplavili do Austrálie, byli v sedmdesátých letech 20. století vietnamští občané zasažení válkou ve své zemi. Tento trend pokračoval až do roku 1989, kdy se k uprchlíkům z Vietnamu a Indočíny připojili uprchlíci z Číny. Ročně se jednalo průměrně o 300 osob. V roce 1999 byla zaznamenána tzv. třetí vlna uprchlíků, především z Blízkého východu, kteří připlouvali v poměrně velkých počtech za pomoci pašeráků lidí. Během období 2001–2008 se počet lodí a uprchlíků výrazně snížil v důsledku australské imigrační politiky. Po jejím uvolnění v roce 2009 došlo k nárůstu a v roce 2012 se jednalo o vrchol této migrace – 17 202 lidí.

Imigranti po roce 1999 pocházejí převážně ze 4 zemí: Irák, Írán, Afghánistán a Srí Lanka. Tyto národnosti tvoří většinu z celkového počtu

neoprávněných vstupů po moři, zbytek pochází z regionu jihovýchodní Asie a dalších zemí.

V 90. letech začaly vznikat politiky, které měly za cíl zastavit rostoucí trend ilegální migrace. Nástroji těchto politik byly zvýšené kontroly na hranicích a multilaterální dohody v oblasti boje proti pašování lidí. Novela zákona o imigraci z roku 1992 zavedla mandatorní zadržování v reakci na vlnu lodí převážně z Vietnamu, Kambodži a Číny. Všechny osoby bez platných dokumentů byly dle této politiky automaticky zadrženy a přemístěny do detenčních center, kde byly vyhodnoceny jejich žádosti o azyl a rozhodnuto o případné deportaci/udělení azylu. Změnou oproti stavu ze 70. a 80. let bylo zadržování těchto osob mimo území Austrálie (v detenčních centrech na Velikonočních ostrovech, Manus a Nauru), tak aby bez posouzení bezpečnostních a zdravotních rizik a nároků na azyl nedocházelo ke vstupu do australské komunity.

Během let 1999–2001 došlo k velkému nárůstu ilegální migrace především z Blízkého východu. Další změnou imigrační politiky ve vztahu k žadatelům o azyl bylo zavedení tzv. Pacifické strategie. Od roku 2001 byla některá území Austrálie vyňata z klasických migračních zón. Nároky žadatelů byly kvůli této politice posuzovány mimo australskou jurisdikci, s žádnou garancí na usídlení v Austrálii. Současně se vláda snažila otáčet lodě s imigranty zpět do Indonésie nebo jiných zemí v Pacifiku. Tato politika byla reakcí na incident ze stejného roku, kdy norská dopravní loď MV Tampa zachránila z rybářského člunu poblíž Austrálie 438 (převážně afghánských) uprchlíků a pokusila se vstoupit do australských teritoriálních vod. Australská vláda reagovala odmítnutím požadavku na vysazení uprchlíků na území Austrálie a vysláním speciálních sil, které obsadily MV Tampa a požadovaly její přesun do mezinárodních vod.

V roce 2008 vláda oznámila novou imigrační platformu regulující předešlý systém mandatorního zadržování v detenčních centrech a rušící Pacifickou strategii. Zadržování imigrantů v detenčních centrech bylo časově omezeno a sloužilo pouze jako poslední možné řešení. Ze systému mandatorního zadržování byly vyjmuty děti a jejich rodiny a zpřísněna kontrola podmínek v detenčních centrech. V praxi tak byli imigranti zadržováni pouze na nutnou dobu k provedení zdravotních a bezpečnostních prověrek a poté jim byla udělena dočasná víza pro vstup do Austrálie.

Nové podmínky byly vůči žadatelům o azyl poměrně vstřícné, což obnovilo jejich zájem o služby pašeráků lidí. Reakcí vlády byla snaha o re-

sekuritizaci a obnovení opatření. V důsledku zvyšujícího se znepokojení u veřejnosti vláda pozastavila proces udělování azylu žadatelům ze Srí Lanky a Afghánistánu. Vláda byla kritizována za velký příliv uprchlíků a představitelé opozice tvrdili, že vláda ztratila kontrolu nad hranicemi Austrálie. Pro období 2010–13 zavedla vláda několik dalších opatření, která měla omezit ilegální migraci. Vyjednala smlouvu s Malajsií o založení regionálního detenčního centra a transferu části žadatelů o azyl, tato smlouva ale byla australským ústavním soudem zrušena a opatření nebylo implementováno.

Imigrační politika Austrálie od roku 2013

V roce 2013 zavedla Austrálie přísná imigrační pravidla, která se skládají mimo jiné z blokování lodí převážejících uprchlíky přímo na moři. Ani uprchlíkům, kteří doplují až k australským břehům, není umožněno se v zemi usadit a jsou posíláni do internačních táborů mimo území Austrálie.

Australská politika nazvaná jednoduše **„Zastavit lodě"** dělá čest svému názvu. Celkově se dělí do tří bodů. **Prvním** je zastavení, otočení ba přímo i odtažení lodí, na kterých se plaví uprchlíci. **Druhým** je jejich shromažďování v imigračních nápravných zařízeních, která jsou rozmístěna po přilehlých ostrovech. A **třetí bod** je úředně se postarat o to, aby lidé, kteří do Austrálie chtěli přijet ilegálně, zde nikdy nenašli azyl.

Australské imigrační oddělení pak údajně vykresluje uprchlíkům Kambodžu jako zemi možností, kde je dostatek práce, vzdělání a zdravotní péče. Kambodža za to dostala finanční výpomoc v hodnotě 40 milionů dolarů. „Kambodža je bezpečná země, kde policie udržuje zákon a pořádek. Nemá problémy s násilnou kriminalitou ani s toulavými psy," píše se na letáku lákajícím dobrovolníky.

Australské úřady nechaly v sedmnácti jazycích vytisknout letáky s názvem No way (v překladu: V žádném případě), kde se píše, že každý, kdo připluje do země bez víza, nesmí v Austrálii zůstat. Platí to pro všechny, i pro děti bez doprovodu.

Cílem opatření je hlavně odradit imigranty od nebezpečné a nelegální cesty přes moře a připravit převaděče o jejich zisky. Na druhou stranu nutno dodat, že ostrovní stát je poměrně otevřený pro legální migraci.

Každý rok tam přicestuje s pracovním vízem asi 200 tisíc lidí a víc než 10 tisíc jich dostane azyl.

Austrálie nezavrhuje všechny migranty. Pro období let 2014–2015 vyčlenila 190 tisíc míst pro příchozí splňující jasně stanovené podmínky.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. *Co znamená australská politika „Bílá Austrálie"?*
2. *Kdo je prvními oficiálně uznanými uprchlíky v Austrálii?*
3. *Z jakých zemi pocházeli imigranti v roce 1999?*
4. *Jaký je cíl migrační politiky v 90. letech?*
5. *Z jakého důvodu byla zavedená Pacifická strategie a co znamenala tato politika?*
6. *Čím se lišila nová imigrační platforma roku 2008 od předchozí?*
7. *Vyjmenujte tři body australské politiky od roku 2013.*
8. *Jaký je cíl opatření proti imigrantům?*
9. *Jaký je postoj běžných Australanů vůči imigrantům?*
10. *Je australský model založen pouze na ochraně hranic? Existují ještě jiné způsoby?*

Použitá a doporučená literatura

[1] Baršová, A., Barša, P. (2005). Přistěhovalství a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA západní Evropě a Česku. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav.

[2] Uherek, Z., Ošťádalová, Š., Honusková, V., Günter, V. (2015). Migrace: historie a současnost. Ostrava: PANT občanské sdružení, 143 s.

[3] UNHCR (2006). Kdo je uprchlík? [online] [cit. 2007-05-28]. Dostupné z: http://www.unhcr.cz/zakladni/?cid=12 [cit. 2007-05-28].

[4] Univerzitní informační systém Mendelovy univerzity v Brně. [online] [cit. 2017-11-25]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/?lang=cz

13 Další vybrané regiony a analýza jejich migrace

Klíčová slova: *čínská komunita; čínská migrace; firma; migrační plány; obchodování; podnikatel*

Čína

Evropa nikdy nepatřila mezi hlavní destinace čínské migrace. Mezi čínskými migranty nebyl velký zájem o Evropu ve srovnání s počtem Číňanů mířících do jihovýchodní Asie, Austrálie nebo USA.

Kvůli malému počtu a poměrné soběstačnosti v rámci etnické ekonomiky byli Číňané v západní Evropě ignorováni nejen úřady, ale často i veřejností zemí, ve kterých se usadili. Diskriminační stereotyp „vzorové minority" často vedl k většímu tlaku na výkon čínských imigrantů. Často při budování profesionální kariéry v majoritní společnosti naráželi na diskriminaci na trhu práce, tzv. skleněný strop (glass ceiling). Navzdory rostoucí čínské populaci v západoevropských metropolích (Londýn, Paříž, Amsterdam, Madrid, Řím) zůstávají i dnes Číňané často ve stínu ostatních přistěhovalců.

První, početně malá, čínská komunita vznikla v Československu před druhou světovou válkou. Číňané, kteří se usazovali ve střední Evropě na počátku 20. století, pocházeli převážně z jihočínské provincie Če-ťiang, z okolí města Wen-čou. Do Evropy se dostávali po transsibiřské magistrále do Moskvy nebo námořní dopravou ze Šanghaje do Marseille. Odtud pokračovali dále po Evropě a někteří z nich našli svůj nový domov i na českém území. Byli to především mladí muži, kteří se v Čechách oženili s místními dívkami, založili rodiny a získali české občanství. Zabývali se obchodováním, ať už podomním prodejem, nebo provozováním kamenných obchodů. Ve velké většině byli katolického vyznání. Jejich děti dostaly česká jména a počeštěné příjmení otce. Byly vychovány v české kultuře a nenaučily se čínsky. Čínsko-české rodiny sice udržovaly vzájemné společenské kontakty, ale tato pouta upadla v zapomnění po smrti

čínských otců. Během jedné generace tak došlo k úplné asimilaci čínského prvku do české společnosti.

Ve 40. letech se v Čechách objevují Číňané, převážně opět z okolí Wen-čou, kteří si s sebou přivezli rodiny z Číny a ponechali si čínské občanství. Zabývali se také obchodováním, při kterém využívali svých „transnacionálních" kontaktů po celé Evropě. Po českých zemích cestovali i čínští akrobaté s putovními cirkusy.

Na počátku 50. let dochází ke konfiskaci živností čínských soukromníků, celé čínské rodiny opouštějí Československo a odjíždějí do západní Evropy. V říjnu roku 1949 byly kontakty mezi lidmi obou zemí omezeny pouze na výměny oficiálních delegací a studentů. Před rokem 1989 žil v Československu trvale jen velmi malý počet Číňanů, většinou se jednalo o ženy, které uzavřely manželství s občany ČSSR a přijaly české občanství.

Na počátku devadesátých let 20. století byli Číňané ovlivněni oficiální čínskou propagandou, která prezentovala východní Evropu (čínsky Tung'Ou) spíše jako jednolitou politickou entitu než různorodou skupinu zemí. Za těchto okolností první vlna čínských migrantů do střední a východní Evropy většinou nepovažovala tento region za konečný cíl svého putování, ale spíše za dočasnou přestupní stanici na cestě do lákavější západní Evropy. Osobní zkušenosti z postkomunistických zemí a možnosti, které region nabízel potenciálním podnikatelům a investorům, však v očích čínských migrantů jeho image změnily. Především podnikatelské příležitosti, které se otevřely v odvětvích lehkého průmyslu, maloobchodu a pohostinství, a na počátku také velmi liberální právní a daňový systém, přilákaly Číňany, kteří tušili možnosti zisků i z malých investic.

Klíčovou roli v tomto procesu sehrálo Maďarsko, kam se přesunuli neúspěšní čínští podnikatelé z Ruska. Hlavním faktorem, který přitáhl čínskou migraci do Maďarska („pull" factor), byl podpis smlouvy o bezvízovém styku mezi ČLR a Maďarskem v říjnu 1988 a měl nečekaný a dalekosáhlý efekt. V době mezi lednem 1989 a březnem 1992 překročilo maďarské hranice asi 45 000 Číňanů a okolo 16 000 se jich v Maďarsku usadilo.

Maďarsko se stalo první postkomunistickou zemí ve středoevropském regionu, kde Číňané začali pracovat s poněkud dlouhodobějšími plány. V roce 1992 založili v Budapešti Organizaci Číňanů žijících v Ma-

ďarsku. V maďarském hlavním městě také začaly vycházet první čínské noviny ve střední Evropě.

V říjnu 1991 maďarské úřady spustily tzv. „projekt imigrační kontroly". Všichni cizinci (včetně Číňanů), kteří byli zapojeni do nelegálního obchodování nebo neměli platné povolení k pobytu, byli postupně vyhoštěni ze země. V dubnu 1992 byla po vzájemné dohodě s ČLR znovu zavedena vízová povinnost. Číňané se pak začali zajímat o další země střední a východní Evropy, např. Československo, Polsko a Rumunsko. Mnoho se jich také vrátilo zpět do Číny. V roce 1993 se čínská komunita v Maďarsku zmenšila o dvě třetiny. V současné době se podle maďarského ministerstva vnitra počet Číňanů s povolením k pobytu pohybuje okolo 7 tisíc.

Většina Číňanů, kteří přijeli do České republiky na počátku 90. let, byli chudí emigranti z venkova, kteří přijeli za prací. To byli mladí Číňané, kteří byli nespokojeni s omezenou společenskou mobilitou a jednotvárnou prací ve státním sektoru. Vycestování chápali jako příležitost pro získání nových zkušeností v cizině a rozšíření svých znalostí. Mnoho z nich se po několika letech vrátilo do Číny. Naprostá většina Číňanů přijela do střední a východní Evropy s nadějí na založení vlastní firmy. Hlavním motorem jejich migračních plánů byla naděje na společenský postup a udržení či zlepšení životní úrovně. Dramatické reformy, kterými prochází čínská ekonomika od konce 70. let, kdy Teng Siao-pching začal směrovat zemi k přechodu na socialistickou tržní ekonomiku, vedly ke změnám ve společnosti. Zavírání ztrátových státních kolosů, rostoucí nezaměstnanost, nevyplácení mezd a nárůst korupce ve státní správě jsou jen některé z negativních konsekvencí ekonomických reforem, které se dotkly většiny lidí.

Většina Číňanů, kteří přijeli do České republiky, neváhala a pustila se do podnikání navzdory tomu, že měla jen velmi minimální zkušenosti s obchodováním. Objevily se ale i výjimky. Někteří lidé se už před svým odchodem zabývali v Číně zahraničním obchodem. Společenská stabilita v České republice, velká poptávka po výrobcích lehkého průmyslu a podnikatelské příležitosti – to byly některé z faktorů, které přilákaly obchodníky snažící se rozšířit své aktivity za hranice Číny. Čínští obchodníci podnikající v České republice současně udržovali těsné kontakty se svými obchodními partnery v Číně a pravidelně se do Číny vraceli, aby tam kultivovali své kontakty.

Nemálo Číňanů přijelo na počátku 90. let do České republiky na služební pas, na který se díky vízové dohodě mezi ČSSR a ČLR z roku 1956 nevztahovala vízová povinnost. Po příjezdu do České republiky zakládali společnosti s ručením omezeným (české právnické osoby) za účasti českého společníka, jak tehdy vyžadoval zákon. Po založení společnosti pak všichni čínští společníci mohli požádat o povolení k dlouhodobému pobytu v České republice, jehož platnost bylo potřeba každoročně obnovovat. Lidé s dlouhodobým pobytem pak zvali do České republiky rodinné příslušníky, kteří se mohli ucházet o získání pobytu na základě sloučení rodiny. Tímto zvacím systémem, kdy kromě rodinných příslušníků byli zváni i přátelé a obchodní partneři za účelem podnikání, byly vytvářeny migrační řetězce, jejichž účinnost se projevila v postupném růstu počtu Číňanů s povolením k pobytu v období mezi rokem 1990 a 1996.

Většina Číňanů původně neplánovala usadit se v České republice, ale vrátit se po čase do Číny nebo se vydat do západní Evropy, USA nebo Kanady. Část z nich tento plán uskutečnila, další se přesunuli do zemí skýtajících nové podnikatelské příležitosti, jako například Rumunsko nebo Bulharsko. Někteří se také pokusili o své štěstí v Africe a Latinské Americe. Díky slibným podnikatelským vyhlídkám část prvních čínských migrantů v České republice zůstala.

Lidé v produktivním věku od dvaceti do pětapadesáti let tvořili téměř 92 procent čínské populace v České republice. Změna věkové struktury a růst mladé čínské populace byla považována za ukazatel stabilizace čínské komunity v Nizozemsku. Podobné změny ve struktuře čínské populace byly postupně zaznamenány také ve Francii, Velké Británii a Německu.

Nadpoloviční většina, celkem 55,2 % Číňanů v České republice, žije v manželství a 30 % je svobodných. I dnes ve většině případů nejdříve vycestuje muž a teprve potom, až se usadí a začne podnikat, ho následuje manželka. Děti přijíždějí až v další fázi, anebo jsou ponechány v Číně v péči prarodičů. Téměř polovina dětí Číňanů žijících v České republice mluví pouze čínsky, část z nich kromě čínštiny ovládá i angličtinu. Dospělým Číňanům chybí motivace a čas, aby se pustili do studia češtiny. Mladí Číňané, kteří přijíždějí do České republiky a zvažují, jaký jazyk se začít učit, dávají přednost angličtině a němčině před češtinou. Jejich rozhodnutí je motivováno čistě pragmaticky. Pokud se naučí dob-

ře anglicky nebo německy, mohou své znalosti uplatnit i po návratu do Číny, kde se zvýší jejich šance na trhu práce.

Podle kulturního hlediska mají Číňané jakýsi vrozený obchodnický instinkt a rodinné podnikání je neoddělitelnou součástí jejich kultury a tradice. Dodnes jsou lidé, kteří začínají pracovat pro své krajany na nejnižší pozici v etnické ekonomice, motivováni snahou naučit se od svého zaměstnavatele všechno potřebné pro podnikání. Jejich ambice směřují k založení vlastní firmy a k zopakování úspěchu svého chlebodárce.

Číňané, kteří přijeli do středoevropského regionu na počátku 90. let, se pustili do podnikání z různých důvodů. V prvé řadě to byla jediná možnost, jak po příjezdu legalizovat dlouhodobý pobyt v České republice. Byla to také jedna z mála možností, jak se bez znalosti jazyka a prostředí uživit v cizí zemi. Těm úspěšným se pak podařilo naplnit svůj sen o vlastním podniku a zároveň vytvořit základnu pro pozdější příjezd rodiny a přátel. Bez ohledu na své postavení v Číně a úroveň vzdělání začala většina Číňanů podnikat v podobných odvětvích, a to především v pohostinství a v obchodování s textilem (import, re-export, velkoobchod, maloobchod, výroba).

Kontrolní otázky a úkoly:

1. *Popište první čínskou komunitu v ČR.*
2. *Jaký je hlavní faktor migrace Číňanů do Maďarska?*
3. *V jakých oblastech podnikají Číňané?*
4. *Co je neoddělitelnou součástí kultury Číňanů?*

Použitá a doporučená literatura

[1] Bakešová, I. (1996). „Čínský svět" v českých zemích I. Nový orient 51(9): 324–326.

[2] Barešová, I. (2010). Současná problematika východoasijských menšin v České republice. Olomouc: FF UP.

[3] Bittnerová, D. Moravcová, M. (2009). Etnické komunity. Elity, instituce, stát. Praha: FHS UK.

14 Problematika nelegální migrace v České republice

Klíčová slova: *nelegální migrace; nelegální migrant; schengenská hranice; tranzitní nelegální migrace; vyhoštění; zajištění*

Nelegální migrace znamená nejen neoprávněný vstup na území České republiky či jeho neoprávněné opuštění, ale také neoprávněný pobyt na území státu nebo pobyt v rozporu s účelem, pro který bylo vydáno pobytové oprávnění. Nelegální migrace je extrémně dynamickou oblastí s malou možností odhadu vývoje, která vyžaduje flexibilní a důsledný přístup jak ve vztahu k potírání nelegální migrace, tak ve vztahu k návratům cizinců nelegálně pobývajících na území.

Nelegální migrace je fenomén, který může v cílových zemích zásadním způsobem ohrozit vnitřní stabilitu a bezpečnostní situaci. Z toho důvodu jsou opatření v oblasti potírání nelegální migrace jedním ze zásadních témat řešených v rámci migrační politiky České republiky.

Oblast nelegální migrace spadá do působnosti orgánů cizinecké Policie České republiky.

Problematiku nelegální migrace řeší tyto základní dokumenty: zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů [4], zákon č. 191/2016 Sb., o ochraně státních hranic a o změně souvisejících zákonů (zákon o ochraně státních hranic) [5] a řada evropských směrnic o nepovoleném vstupu, pobytu a vyhoštění, pomoci obětem obchodování s lidmi aj.

Základním dokumentem v oblasti potírání nelegální migrace je Akční plán boje s nelegální migrací, který byl připraven v roce 2003 a schválen Usnesením vlády České republiky č. 108 ze dne 4. února 2004. Hlavním cílem Akčního plánu je nalézat a realizovat taková řešení a opatření, která mohou minimalizovat nelegální migraci a motivovat cizince k legálnímu vstupu a pobytu na území České republiky. Akční plán boje s nelegální migrací je koncepčním dokumentem, jehož součástí je harmonogram pro plnění opatření, který je každoročně aktualizován. Opatření jsou

rozvržena do pěti základních oblastí, kterými jsou: prevence, kontrola a sankce, legislativa, meziresortní spolupráce a mezinárodní spolupráce.

Významnou a celospolečensky diskutovanou otázkou je zejména oblast nelegální mezinárodní migrace spojená s nelegálním zaměstnáváním.

Od vstupu do schengenského prostoru (tj. od roku 2008) jsou sledovány **dvě základní kategorie nelegální migrace na území České republiky**:

a) Nelegální překročení vnější schengenské hranice ČR

Nelegálního překročení vnější schengenské hranice ČR se dopustili cizinci, kteří nedovoleně překročili nebo se pokusili o nedovolené překročení vnější schengenské hranice České republiky. Od roku 2008 je hraniční kontrola prováděna pouze na vnější schengenské hranici (tj. na vzdušných hranicích – na mezinárodních letištích v České republice). Pozemní státní hranice se sousedními státy tvoří pouze vnitřní schengenskou hranici, na které nejsou prováděny systematické hraniční kontroly. Nelze proto porovnávat údaje týkající se nelegální migrace přes státní hranice před a po roce 2008.

b) Nelegální pobyt

Nelegálního pobytu se dopustili cizinci zjištění na území České republiky, včetně tranzitního prostoru na letištích, kteří porušili zákonem stanovené podmínky pro pobyt cizince (nelegální vstup, překročení platnosti nebo doby pobytu, případy tzv. tranzitní nelegální migrace).

Nelegálně pobývající cizinci jsou na území zjišťováni zvláště ve vnitrozemí při běžné kontrolní činnosti, při cílených pobytových kontrolách a bezpečnostních akcích. Kontrolní činnost bývá prováděna v součinnosti orgánů státní správy České republiky, zejména pak Policie ČR, Celní správy ČR, Úřadu práce ČR a dalších.

Nelegálně pobývající cizinci jsou dále zjišťováni na vzdušných hranicích, a to většinou při vycestování z ČR na vnější schengenské hranici, ale také na vnitřní schengenské hranici (vycestování z ČR do dalšího schengenského státu nebo vstup ze schengenského státu). Jedná se o cizince, kterým uplynulo nebo bylo odebráno povolení k pobytu (bez ohledu na druh pobytu).

Nelegálně pobývající cizinci jsou zjišťováni orgány ČR, ale také orgány sousedních států, které se následně cizince, který vstoupil z ČR, snaží vrátit zpět na území ČR (statisticky se jedná o minimální počet osob).

Od roku 2008 jsou do kategorie nelegální pobyt zahrnováni i cizinci, kteří vstoupili na území ČR ze sousedního státu (tedy přes vnitřní schengenskou hranici) bez náležitostí nutných k pobytu na území ČR. V souvislosti se zvýšenou migrační vlnou přijala Česká republika v roce 2015 opatření týkající se tranzitní nelegální migrace a nepovoleného pobytu cizinců na území České republiky. Policie ČR nadále nepřetržitě sleduje a analyzuje vývoj tranzitní nelegální migrace na území České republiky.

Správní vyhoštění

Správním vyhoštěním se rozumí ukončení pobytu cizince na území, které je spojeno se stanovením doby k vycestování z území, a doby, po kterou nelze umožnit cizinci vstup na území členských států EU. Dobu, po kterou nelze umožnit cizinci vstup na území členských států EU, stanoví Policie ČR v rozhodnutí o správním vyhoštění cizince.

Zařízení pro zajištění cizinců na území České republiky

Zařízení pro zajištění cizinců slouží k zajištění osob, kterým bylo vydáno rozhodnutí o zajištění z důvodů uvedených v citovaném zákoně o pobytu cizinců, často v důsledku porušení „pobytových povinností" ve spojitosti s dalšími faktory. Tito cizinci by měli být navráceni do příslušné země původu nebo do jiné příslušné země podle pravidel EU (záleží na právním postavení konkrétní osoby) – návratová směrnice, tzv. dublinské nařízení, readmisní dohody (dohody o zpětném navracení).

Statistiky

V období od 1. 1. 2018 do 30. 9. 2018 odhalila cizinecká policie celkem 3 628 osob při nelegální migraci na území České republiky. Tři sta cizinců se dopustilo nelegální migrace na našem území opakovaně, nej-

častěji občané Ukrajiny (100 osob), Uzbekistánu (52 osob) a Vietnamu (31 osob); 3 399 cizinců z celkového počtu bylo řešeno pro nelegální pobyt v České republice. Z hlediska jednotlivých teritorií bylo nejvíce cizinců odhaleno v Praze (1 368 osob). Ve statistice zaujímají první místo občané Ukrajiny (1 031). S odstupem jsou na druhém místě občané Moldávie (376 osob), Vietnamu (234 osob), Ruska (134 osob) a občané Uzbekistánu (119 osob).

Občané Moldávie většinou překračují povolenou dobu pobytu v rámci bezvízového režimu. U občanů Iráku se jedná zejména o tranzitní nelegální migraci (v únoru 2018 došlo k odhalení dvou kamionů s celkem 35 Iráčany). Občané Gruzie se nejčastěji dostavují do přijímacího střediska Zastávka u Brna, kde je při podání žádosti o azyl zjištěn jejich nelegální pobyt. Občané Ukrajiny většinou překračují povolenou dobu pobytu v rámci bezvízového režimu nebo platnosti schengenského víza (většinou polského). Občané Uzbekistánu nedodržují povinnost opustit území po skončení platnosti víza za účelem strpění a občané Saúdské Arábie nejčastěji překračují dobu pobytu na území ČR.

Co se týká tranzitní nelegální migrace, nejčastěji šlo o nelegální vstup hlavně z Rakouska a Slovenska s cílem pokračovat přes území do Německa.

Je potřeba zmínit i napomáhání k nelegální migraci, ve kterém jsou nejčastějšími formami účelové sňatky (převážně s českými občany), obstarání falešných potvrzení k pobytu, účelová otcovství (nejčastěji se jednalo o státní příslušníky Iráku, Vietnamu a Tuniska).

Obchodování s lidmi

Obchodování s lidmi je považováno za jednu z nejzávažnějších forem trestné činnosti ohrožující lidská práva a základní hodnoty demokratické společnosti tím, že upírá lidským bytostem svobodu, důstojnost a útočí na jejich integritu. Obchodování s lidmi je moderní formou dříve celosvětově rozšířeného obchodu s otroky, kdy je s lidskými bytostmi nakládáno jako se zbožím. Nejčastěji je člověk vylákán nebo držen v prostředí, ve kterém je nějak znevýhodněn nebo se plně neorientuje a kde je různými způsoby vykořisťován za účelem majetkového prospěchu pachatele. Pachatelé vědí, že výhodou je přepravit oběť do jiného státu, kde nezná

jazyk, svá práva, zvyky a nemá se na koho obrátit. To však neznamená, že se na území České republiky nevyskytují případy, kdy zde byli vykořisťováni i občané České republiky.

Obchodování s lidmi je v České republice, stejně jako v jiných státech EU a světa, považováno za trestný čin. Skutková podstata trestného činu obchodování s lidmi je zakotvena v ustanovení § 168 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů [6].

Ministerstvo vnitra zajišťuje společně se specializovanou nevládní organizací a Mezinárodní organizací pro migraci Praha pro pravděpodobné oběti obchodování s lidmi starší 18 let Program podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi (dále jen „Program"). Cílem Programu je poskytnout těmto obětem podporu a zabezpečit ochranu jejich lidských práv a důstojnosti a zároveň motivovat oběti ke svědecké výpovědi a tak napomoci orgánům činným v trestním řízení při odhalování, stíhání, usvědčení a potrestání pachatelů trestných činů souvisejících s obchodováním s lidmi.

Do Programu může být zařazena jak osoba s českým občanstvím, která odůvodněně prohlásí, že se stala na území České republiky či v zahraničí obětí obchodování s lidmi, tak cizinec, který odůvodněně prohlásí, že se stal obětí obchodování s lidmi na území České republiky nebo sem byl za tímto účelem dopraven.

Do Programu je pravděpodobná oběť obchodování s lidmi zařazena na základě žádosti Policie ČR (NCOZ, KŘ PČR) nebo partnerské nevládní organizace. Vstup do Programu je založen na dobrovolnosti. Žádost o zařazení do Programu je postoupena MV ČR, odboru prevence kriminality, který posoudí žádost a oběť zařadí do Programu; v případě potřeby legalizuje její pobyt na území České republiky a dále koordinuje práci nestátní neziskové organizace a případně Policie ČR s obětí.

Oběť je zařazena do Programu, pouze jsou-li splněny následující podmínky:

- dobrovolnost a projevený zájem o vstoupení a setrvání v Programu (vyplnění vstupního prohlášení a souhlasu s předáním osobních údajů MV);
- přerušení kontaktů se zločineckým prostředím;
- dodržování bezpečnostních doporučení specializované nestátní neziskové organizace nebo Policie ČR.

Každé pravděpodobné oběti obchodování s lidmi je poskytnuta doba na zotavenou / krizová intervence. Jedná se o dobu prvních 60 dnů. V této lhůtě se pravděpodobná oběť musí rozhodnout, zda bude spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Zároveň je jí poskytována základní krizová intervence a psychosociální pomoc. V případě oběti-cizince s nelegálním pobytem je vstup do Programu ve spolupráci s odborem azylové a migrační politiky doprovázen legalizací pobytu na území.

Program podpory při potírání nelegální migrace

Program byl Ministerstvem vnitra vytvořen v souladu se Zásadami politiky vlády v oblasti migrace cizinců, zakotvenými v Usnesení vlády České republiky č. 55 ze dne 13. ledna 2003.

Jeho základním cílem je zajistit efektivní spolupráci mezi osobami, které obdržely pomoc k nedovolenému přistěhovalectví, orgány činnými v trestním řízení a dalšími zainteresovanými subjekty při odhalování a objasňování a zároveň předcházení předmětné trestné činnosti, a to za současného zajištění nezbytné péče pro dotčené osoby a případně i pro jejich rodinné příslušníky nacházející se toho času na území České republiky se zásadním důrazem na jejich osobní bezpečnost.

Za tímto účelem byl v rámci Programu nastaven systém součinnosti jednotlivých zúčastněných subjektů, jehož první fáze je zaměřena na detekování případných svědků, kterým jsou průběžně poskytovány ucelené informace o Programu, právní poradenství a popř. potřebná sociální a psychologická pomoc tak, aby svá rozhodnutí ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení nebo k dobrovolnému návratu činili v maximálně objektivních podmínkách. Druhá fáze je pak orientována na bezproblémový průběh trestního řízení a podporu svědků cílenou na jejich možnou sociální integraci a zapojení do běžného života.

Na vytvořeném systému participují příslušné orgány činné v trestním řízení, neziskové nevládní organizace, Mezinárodní organizace pro migraci, Služba cizinecké Policie České republiky, Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra České republiky a v neposlední řadě odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra, který je současně hlavním koordinátorem činností v rámci Programu.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. *Vysvětlete rozdíl mezi legální a nelegální migrací.*
2. *Co je tranzitní nelegální migrace?*
3. *Co znamená neregulérní pobyt?*
4. *Co znamená nelegální zaměstnání?*
5. *Vysvětlete pojmy nelegální vstup a nelegální pobyt.*
6. *Vysvětlete pojmy vyhoštění a zajištění.*
7. *Co je napomáhání k nelegálnímu pobytu?*
8. *Komu je určen Program podpory při potírání nelegální migrace?*

Použitá a doporučená literatura

[1] Cizinci: Nelegální migrace. Český statistický úřad. [online] [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_nelegalni_migrace

[2] Nelegální migrace v České republice. MVČR. [online] [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/nelegalni-migrace-v-ceske-republice.aspx

[3] Uherek, Z., Ošťádalová, Š., Honusková, V., Günter, V. (2015). Migrace: historie a současnost. Ostrava: PANT občanské sdružení, 143 s.

[4] Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákon. In: Sbírka zákonů České republiky, částka 106/1999.

[5] Zákon č. 191/2016 Sb., o ochraně státních hranic a o změně souvisejících zákonů (zákon o ochraně státních hranic). In: Sbírka zákonů České republiky, částka 72/2016.

[6] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: Sbírka zákonů České republiky, částka 11/2009.

15 Internetové adresy

1. Arpok – www.arpok.cz
2. Amnesty International – www.amnesty.cz
3. Centrum pro integraci cizinců – www.cicpraha.org
4. Centrum pro otázky migrace – www.mingrace.ecn.cz
5. Česká katolická charita – www.charita.cz
6. Český helsinský výbor – www.helcom.cz
7. Český statistický úřad – www.czso.cz
8. Člověk v tísni – společnost při České televizi (PINF) – www.clovekvtisni.cz
9. IOM a MPSV určená pro cizince – www.domavcr.cz
10. Komunitní centrum Brno – www.p-p-i.cz
11. Mezinárodní organizace pro migrace (IOM) – www.iom.cz
12. Migrace Online – www.migraceonline.cz
13. Ministerstvo vnitra ČR – www.mvcr.cz
14. MPSV o integraci cizinců pro státní úředníky – www.cizinci.cz
15. Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU) – www.opu.cz
16. Poradna pro integraci (PPI) – www.p-p-i.cz
17. Poradna pro občanství, občanská a lidská práva – www.poradna-prava.cz
18. Poradna pro uprchlíky (PPU) – www.ppu.ecn.cz
19. Rozvojovka.cz – www.rozvojovka.cz
20. Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE) – http://soze.hyperlink.cz/Web/index.htm
21. Sdružení pro integraci a migraci – www.migrace.com
22. Stránky zabývající se přiznáváním azylu pro žadatele v USA – www.wellfoundedfear.org;
23. Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky, česká část – www.unhcr.cz; www.unhcr.ch
24. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí – www.umpod.cz

16 Seznam použitých zkratek

ADCH Praha	Arcidiecézní charita Praha
ČJ	Český jazyk
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
FRONTEX	Evropská agentura pohraniční a pobřežní stráže
ICIS	Cizinecký informační systém (Interpol)
ICP	Inspektorát cizinecké policie
IOM	Mezinárodní organizace pro migraci (International Organization for Migration)
MV	Ministerstvo vnitra
MZV	Ministerstvo zahraniční věcí
NNO	Nestátní nezisková organizace
NP	Nelegální pobyt
OAMP	Odbor azylové a migrační politiky
OCP	Oddělení cizinecké policie
OSN	Organizace spojených národů
SIS	Schengenský informační systém
SOZE	Sdružení občanů zabývajících se emigranty
UNHCR	Úřad vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky (United Nations High Commissioner for Refugees)
ÚOOZ	Útvar pro odhalování organizovaného zločinu služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky
ZÚ	Zastupitelský úřad

KULTURNÍ, HISTORICKÉ A SOCIÁLNÍ SOUVISLOSTI MIGRACE

Světlana Porsche

Vydavatel: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta
Sazba a jazyková redakce: Zuzana Straková
Tisk: Typodesign, s. r. o., České Budějovice
1. vydání 2019
92 stran

ISBN 978-80-7394-751-4